

Π3.1.1.

Σύνταξη μεθοδολογικού πλαισίου για την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαίδευση και τη γλωσσική διδασκαλία με παιδαγωγική τεκμηρίωση

ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ: ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Μελέτη στο πλαίσιο της Πράξης *«Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α΄/βάθμια και Β΄/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175)*, - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΥΤΣΑΝΔΡΕΑΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Θεσσαλονίκη 2011

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους. Η ανωτέρω πράξη υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση».

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π3.1.1 *Σύνταξη μεθοδολογικού πλαισίου για την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαίδευση και τη γλωσσική διδασκαλία με παιδαγωγική τεκμηρίωση*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Συντονιστής Ομάδας Γλώσσας: Δημήτρης Κουτσογιάννης

Ομάδα εργασίας γλώσσας:

Σταυρούλα Αντωνοπούλου

Κωνσταντίνος Κουτσανδρέας

Βασιλική Μπατσίδου

Μαρία Παυλίδου

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα	3
Περίληψη.....	5
1. Εισαγωγή.....	7
2. Γενικά χαρακτηριστικά του Προγράμματος Σπουδών	9
2.1. Δομή του κυπριακού εκπαιδευτικού συστήματος	9
2.2. Κείμενο σε συγκεκριμένο.....	11
2.3. Κείμενο ως γλωσσική και νοηματική δομή.....	11
2.4. Κείμενο ως κοινωνική πρακτική	13
2.5. Κείμενο ως αντικείμενο αξιολόγησης.....	14
2.6. Η ανοιχτή φύση του Προγράμματος	15
2.7. Κείμενα και υλικό.....	16
2.7.1. Κείμενα και ΤΠΕ.....	19
2.8. Ο μαθητοκεντρικός και ομαδοκεντρικός χαρακτήρας του Προγράμματος.....	19
2.9. Διδακτική Μεθοδολογία.....	20
2.9.1. Διδακτική μεθοδολογία και ΤΠΕ	21
2.10. Αξιολόγηση	21
2.10.1 Αξιολόγηση και ΤΠΕ	22
3. Το περιεχόμενο του γλωσσικού μαθήματος.....	23
3.1. Γνώσεις για τον κόσμο	23
3.1.1. Γνώσεις, στάσεις, αξίες, συμπεριφορές.....	23
3.1.2. Σύνδεση των γνώσεων για τον κόσμο με τις ΤΠΕ	25
3.2. Γνώσεις για τη γλώσσα	26
3.2.1. Σύνδεση των γνώσεων για τη γλώσσα με τις ΤΠΕ.....	30

3.3. Γλώσσα και σημείωση.....	33
3.3.1. Κειμενοκεντρική, λειτουργική και κριτική θεώρηση της διδασκαλίας.....	34
3.3.2. Πολυγλωσσική, πολυπολιτισμική θεώρηση.....	36
3.3.3. Σύνδεση της γλώσσας και σημείωσης με τις ΤΠΕ.....	36
3.4. Διδακτικές πρακτικές και ταυτότητες.....	38
3.4.1. Ταυτότητες εκπαιδευτικών και μαθητών.....	39
3.4.2. Διδακτικές πρακτικές.....	40
3.4.3. Σύνδεση των διδακτικών πρακτικών και ταυτοτήτων με τις ΤΠΕ.....	42
4. Συμπεράσματα και συζήτηση.....	44
4.1. Γενικές διαπιστώσεις.....	44
4.2. Διαπιστώσεις για την αξιοποίηση των ΤΠΕ.....	45
Συνοπτικός Πίνακας Συμπερασμάτων.....	47
Βιβλιογραφία.....	49
Δικτυογραφία.....	50

Περίληψη

Στην παρούσα μελέτη επιχειρείται διερεύνηση του κυπριακού προγράμματος σπουδών για το μάθημα της ελληνικής γλώσσας για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση αναφορικά με την ένταξη και την αξιοποίηση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ). Για την ανάλυση αξιοποιούνται μεθοδολογικά εργαλεία που προέρχονται από το χώρο της κριτικής ανάλυσης λόγου (Gee, 2005) και της κοινωνικής σημειωτικής (Van Leuween, 2005). Η ανάλυση γίνεται κυρίως σε δύο επίπεδα: σε ένα πρώτο επίπεδο αναλύεται το περιεχόμενο του μαθήματος της γλώσσας αναφορικά με τις προσφερόμενες από το πρόγραμμα γνώσεις για τον κόσμο, τη γλώσσα και τη σημείωση και σε ένα δεύτερο επίπεδο αναλύεται πώς πραγματώνεται το περιεχόμενο του μαθήματος σε επίπεδο διδακτικών πρακτικών, και διερευνάται το είδος της εγγράμματης ταυτότητας του μαθητή και του εκπαιδευτικού, που το πρόγραμμα φιλοδοξεί να κατασκευάσει. Τέλος, διερευνάται ο τρόπος σύνδεσης των ΤΠΕ για κάθε επίπεδο ανάλυσης ξεχωριστά.

Αναφορικά με την ένταξη και την αξιοποίηση των ΤΠΕ διαπιστώνουμε τα εξής: Οι νέες τεχνολογίες αντιμετωπίζονται ως μέσα με τα οποία οι μαθητές πρέπει να εξοικειωθούν σε επίπεδο χειρισμού, ως πηγές άντλησης πληροφοριών και νέων ψηφιακών, πολυτροπικών κειμένων, ως κοινότητες γραμματισμού, στις οποίες οι μαθητές πρέπει να αποκτήσουν δυναμική πρόσβαση και, τέλος, ως μέσα πρακτικής γραμματισμού. Οι τρόποι γλωσσοδιδασκτικής αξιοποίησης των ΤΠΕ (γλωσσοδιδασκτικοί λόγοι – discourses) κυρίως αντλούν από την επικοινωνιακή – λειτουργική προσέγγιση της γλώσσας, τη θεωρία των κειμενικών ειδών και το χώρο της κριτικής παιδαγωγικής.

Το πρόγραμμα φιλοδοξεί να δομήσει συγκεκριμένες ταυτότητες (Λόγους – Discourses) μαθητών και εκπαιδευτικών. Το πρόγραμμα, αφενός, προϋποθέτει μαθητές εξωστρεφείς, αυτόνομους, δραστήριους και αυτενεργούς, ευαισθητοποιημένους σε θέματα τοπικά και υπερτοπικά, ικανούς να «διαβάζουν» και να λειτουργούν αποτελεσματικά στη σύγχρονη πολυπολιτισμική και πολυγλωσσική πραγματικότητα, να επεξεργάζονται, να αναλύουν και να ερμηνεύουν κριτικά τα κείμενα, τη γλώσσα των κειμένων, τα σημειωτικά – πολυτροπικά μέσα που αξιοποιούνται στα κείμενα αυτά, καθώς και να αποδομούν κυρίαρχες ιδεολογίες και ταυτότητες τις οποίες τα κείμενα

αναπαράγουν ή ανατρέπουν. Το ζητούμενο είναι να καλλιεργηθούν κριτικά εγγράμματα ταυτότητες. Αφετέρου, το πρόγραμμα απαιτεί από τους εκπαιδευτικούς να διαθέτουν υψηλή επαγγελματική ενημερότητα, κατάρτιση και γνώση, να λειτουργούν ως συντονιστές και να διευκολύνουν την εκπαιδευτική διαδικασία. Μαθητές και εκπαιδευτικοί λειτουργούν ως συνδιαμορφωτές του περιεχόμενου του προγράμματος και των κριτηρίων αξιολόγησης της διαδικασίας απαλλαγμένοι από συγκεκριμένο διδακτικό εγχειρίδιο και διδακτέα «ύλη», μέσα σε ένα πλαίσιο που δεν περιορίζεται σε στενά χωρικά και χρονικά όρια.

1. Εισαγωγή

Οι ιστορικές, πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές ιδιαιτερότητες της Κυπριακής Δημοκρατίας, καθώς επίσης και η πρόσφατη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, στρέφουν το ενδιαφέρον της επιστημονικής έρευνας στα νέα αναθεωρημένα αναλυτικά εκπαιδευτικά προγράμματα και πιο συγκεκριμένα, στα προγράμματα που αφορούν το μάθημα της ελληνικής γλώσσας. Η νέα, σύγχρονη, πολυπολιτισμική, πολυγλωσσική, πολυτροπική, ψηφιακή πραγματικότητα και οι μεγάλες αλλαγές, που συντελούνται σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, απαιτούν τη δημιουργία ενός νέου, δυναμικού, προοδευτικού, μαθητοκεντρικού, σύγχρονου σχολείου που, πρωτίστως, θα καλλιεργεί την εθνική, θρησκευτική και πολιτισμική ταυτότητα των μαθητών, πάντοτε μέσα στο πνεύμα του αλληλοσεβασμού και της αποδοχής της διαφορετικότητας. Επομένως, το περιεχόμενο του γραμματισμού, οι διδακτικές πρακτικές και οι ταυτότητες των κοινωνικών πρωταγωνιστών (μαθητών – εκπαιδευτικών) ως εγγράμματων υποκειμένων αναπλαισιώνονται. Οι εκπαιδευτικές, συνεπώς, πολιτικές καθορίζουν το είδος της μελλοντικής κοινωνίας και το είδος των αυριανών πολιτών ως εγγράμματων υποκειμένων.

Στην παρούσα μελέτη επιχειρείται μια κριτική ανάλυση του περιεχομένου του κυπριακού προγράμματος σπουδών στο μάθημα της ελληνικής γλώσσας για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η ανάλυση γίνεται αναφορικά με την ένταξη και αξιοποίηση των Τεχνολογιών Επικοινωνίας και Πληροφορίας στο μάθημα της γλώσσας. Πιο ειδικά, εξετάζεται αν η αξιοποίηση των ΤΠΕ αναπλαισιώνει το μάθημα ως προς το περιεχόμενο ή τις διδακτικές πρακτικές. Επιπλέον, διερευνάται το είδος του γραμματισμού που προκύπτει καθώς και το είδος των ταυτοτήτων των κοινωνικών πρωταγωνιστών που το πρόγραμμα φιλοδοξεί να κατασκευάσει.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα γενικά χαρακτηριστικά του προγράμματος και η δομή του ως μακροκειμενικού είδους.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, αξιοποιώντας μεθοδολογικά εργαλεία από το χώρο της κριτικής ανάλυσης λόγου και της κοινωνικής σημειωτικής, επιχειρείται κριτική ανάλυση του προγράμματος. Η ανάλυση εστιάζει στις γνώσεις για τον κόσμο και τη

γλώσσα με τις οποίες το πρόγραμμα γυμνάζει τους μαθητές, στους γλωσσοδιδακτικούς λόγους, στους οποίους παραπέμπει το πρόγραμμα ως μακροκειμενικό είδος και, τέλος, στους συγκεκριμένους τύπους εκπαιδευτικών και μαθητών (ταυτότητες – Λόγους) που το πρόγραμμα προϋποθέτει ή / και φιλοδοξεί να κατασκευάσει (βλ. Κουτσογιάννης, 2009). Τα παραπάνω εξετάζονται υπό το πρίσμα της αξιοποίησης των ΤΠΕ σε ξεχωριστές υποενότητες.

Το τρίτο κεφάλαιο περιλαμβάνει τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση και τις διαπιστώσεις αναφορικά με την ένταξη των ΤΠΕ στο μάθημα της γλώσσας. Τέλος, παρατίθεται ένας πίνακας στον οποίο παρουσιάζονται συνοπτικά τα ευρήματα που προέκυψαν από την ανάλυση και ακολουθεί η βιβλιογραφία.

2. Γενικά χαρακτηριστικά του Προγράμματος Σπουδών

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύονται τα γενικά χαρακτηριστικά του προγράμματος σπουδών του γλωσσικού μαθήματος για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η δημόσια, μέση, γενική εκπαίδευση, όπως αναφέρεται στο διαδικτυακό τόπο του υπουργείου παιδείας και πολιτισμού της Κύπρου (http://www.moec.gov.cy/analytika_programmata/programmata_spoudon.html), παρέχεται σε όλους τους μαθητές ηλικίας από 12 έως 18 ετών σε δύο τριετείς κύκλους σπουδών. Το Γυμνάσιο (1^{ος} κύκλος σπουδών) είναι υποχρεωτικό μέχρι το 15^ο έτος της ηλικίας των μαθητών, ενώ το Λύκειο (2^{ος} κύκλος σπουδών) είναι προαιρετικό. Το πρόγραμμα σπουδών (από και στο εξής Π.Σ.) είναι αναρτημένο στον παραπάνω διαδικτυακό ιστότοπο και είναι αποτέλεσμα αναθεώρησης μέσα στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης 2008 – 2010.

Το Π.Σ. της Κύπρου για το μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας περιλαμβάνει τέσσερα κεφάλαια που καλύπτουν τις εξής θεματικές ενότητες: α) εισαγωγή, β) αναλυτική παρουσίαση του περιεχομένου της διδασκαλίας, γ) μεθοδολογία και δ) αξιολόγηση. Η δομή του στηρίζεται σε τρεις άξονες που περιλαμβάνουν αφενός το σύνολο των γνώσεων, που πρέπει να αποκτήσει ο μαθητής συμπεριλαμβανομένης και της γλώσσας, τις στάσεις και τις συμπεριφορές που πρέπει να καλλιεργήσει, τις αξίες που πρέπει να υιοθετήσει, και τις ικανότητες-κλειδιά, που πρέπει να κατακτήσει προκειμένου να μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά στη σύγχρονη εποχή.

2.1. Δομή του κυπριακού εκπαιδευτικού συστήματος

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διαίρεση του προγράμματος σε τρεις θεματικές ενότητες που αντανακλούν τις τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης. Αυτές περιλαμβάνουν την προδημοτική εκπαίδευση έως, και την πρώτη τάξη του Δημοτικού, τη δημοτική εκπαίδευση έως και την έκτη Δημοτικού και, τέλος, το Γυμνάσιο και το Λύκειο. Το πρόγραμμα δηλαδή δεν προσαρμόζεται χωριστά ανά τάξη. Η δομή αυτή φαίνεται πρωτοποριακή και ρηξικέλευθη, όμως, προβληματίζει τον εκπαιδευτικό αναφορικά με το υλικό, τις

θεματικές και τις δραστηριότητες, κυρίως όμως με την αξιολόγηση των μαθητών και τη μετάβασή τους σε επόμενη τάξη / βαθμίδα εκπαίδευσης.

Το περιεχόμενο της γλωσσικής διδασκαλίας αφορά κυρίως στην κατάκτηση του προφορικού και γραπτού λόγου σε επίπεδο κατανόησης και παραγωγής κειμένων. Τρεις άξονες χωρίζουν κάθετα τις επιμέρους δεξιότητες και περιλαμβάνουν τις εξής θεματικές: α) επιδιωκόμενες γνώσεις, δεξιότητες και στρατηγικές, β) ενδεικτικά κειμενικά είδη προς αξιοποίηση και γ) ενδεικτικές δραστηριότητες.

Παραθέτουμε το παρακάτω τμήμα από το πρόγραμμα για καλύτερη κατανόηση του περιεχομένου της γλωσσικής διδασκαλίας.

Δ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΠΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ		
ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ	ΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΕΙΔΗ (ενδεικτικά)	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ (ενδεικτικά)
ΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ		
<p>ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ/-ΤΡΙΕΣ</p> <ul style="list-style-type: none"> • εντοπίζουν την κειμενική κοινότητα εντός της οποίας θα λειτουργεί το υπό δημιουργία κείμενο • συνειδητοποιούν την επίδραση που ασκούν οι μεταβλητές του ευρύτερου κοινωνικοπολιτισμικού περιβάλλοντος στην επιλογή <ul style="list-style-type: none"> - των διαύλων που μπορούν να χρησιμοποιήσουν ή/και να συνδυάσουν για τη μετάδοση των πληροφοριών (δημιουργώντας κείμενα μονοτροπικά ή πολυτροπικά) - του κειμενικού σχήματος ή/και των κειμενικών σχημάτων που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν - του τρόπου ανάπτυξης του θέματος - του ύφους (περιλαμβανομένων της χρήσης ιδιόλεκτων, κοινωνιόλεκτων κ.ά. στοιχείων) - της οπτικής γωνίας υπό την οποία πρόκειται να τεθούν τα υπό δόμηση κείμενα, π.χ. ουδέτερη (αντικειμενική) οπτική, υποκειμενική οπτική, λογοτεχνική οπτική ή συνδυασμός αυτών κ.ο.κ. 	<p>Ποικίλα γραπτά κειμενικά είδη που εντάσσονται σε διαφορετικές κειμενικές οικογένειες/κειμενικούς τύπους, όπως αφηγηματική, επιχειρηματολογική, και υβριδικές κειμενικές οικογένειες ποικίλα γραπτά κειμενικά είδη, όπως:</p> <ul style="list-style-type: none"> • χρηστικά κείμενα / «κείμενα του κοινωνικού χώρου», με συγκεκριμένο θέμα και για συγκεκριμένο σκοπό (π.χ. για πρόσκληση, καθοδήγηση, προσανατολισμό, επεξήγηση, πληροφόρηση, διευκρίνιση, ψυχαγωγία, πειθώ κ.ο.κ.) • κείμενα έντυπου δημοσιογραφικού λόγου, π.χ. ειδήσεις, ρεπορτάζ, διαφημίσεις, δελτία καιρού, ανακοινώσεις, συνταγές, άρθρα 	<ul style="list-style-type: none"> • σύγκριση κειμένων που απευθύνονται σε διαφορετικούς αποδέκτες/-τριες και στα οποία παρουσιάζονται διαφορετικές πτυχές της προϋπάρχουσας γνώσης του/της συγγραφέα για το υπό διαπραγμάτευση θέμα • δραστηριότητες ενεργοποίησης διαφορετικών πτυχών προϋπάρχουσας γνώσης στους μαθητές και τις μαθήτριες για την παραγωγή κειμένων που απευθύνονται σε διαφορετικούς αποδέκτες (εξειδικευμένο κοινό, γενικό αναγνώστες κ.λπ.)

Οι μαθητές καλούνται να αναπτύξουν δεξιότητες αναφορικά με την κατανόηση και παραγωγή κειμένων. Τα κείμενα αυτά αναλύονται για κάθε μια δεξιότητα ξεχωριστά σε τέσσερις άξονες: α) το κείμενο σε πλαίσιο επικοινωνίας, β) ως γλώσσα και νόημα, γ) ως κοινωνική πράξη και δ) ως αντικείμενο αξιολόγησης.

2.2. Κείμενο σε συγκείμενο¹

Οι μαθητές επιδιώκεται να κατανοούν και να παραγάγουν κείμενα σε αυθεντικό επικοινωνιακό πλαίσιο. Διαβάζουμε στο σχετικό παράθεμα από την εισαγωγή:

«Δεξιότητες που αφορούν τη σχέση του κειμένου με το στενό και ευρύτερο πλαίσιο επικοινωνίας του: Αναγνώριση της κειμενικής κοινότητας και του θεσμού που το κείμενο αναπαράγει ή αναδομεί, αναγνώριση του κειμενικού είδους που ο/η συγγραφέας χρησιμοποιεί, των διαφορετικών κειμενικών τύπων που ο συγγραφέας μπορεί να αναμιγνύει.» (σελ. 7).

«Δεξιότητες που αφορούν τη σχέση του υπό διαμόρφωση κειμένου με το πλαίσιο επικοινωνίας του: Επιλογή τρόπων οργάνωσης του περιεχομένου ενός κειμένου και της γλωσσικής μορφής του ανάλογα με την επικοινωνιακή περίσταση, το σκοπό της επικοινωνίας και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του πομπού και του/της αποδέκτη/-τριας.» (σελ. 8)

Από το παραπάνω παράθεμα γίνεται φανερό ότι τα κείμενα εξετάζονται στο επικοινωνιακό τους πλαίσιο. Επομένως, φαίνεται ότι κυριαρχεί ο λόγος της επικοινωνιακής – λειτουργικής προσέγγισης από τη μια, ενώ, από την άλλη γίνεται λόγος για κείμενα, κειμενικά είδη και τύπους κειμένων, γεγονός που παραπέμπει στην θεωρία των κειμενικών ειδών . Συνεπώς, οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίζουν το κειμενικό είδος στο οποίο εντάσσονται τα κείμενα, να τα εντάσσουν σε επικοινωνιακό πλαίσιο και να διαμορφώνουν κείμενα ανάλογα με τις κοινωνικοπολιτισμικές συμβάσεις και τους σκοπούς επικοινωνίας.

2.3. Κείμενο ως γλωσσική και νοηματική δομή

Σε ένα δεύτερο επίπεδο οι μαθητές καλούνται να επεξεργάζονται, να αναλύουν και να ερμηνεύουν τη γλωσσική δομή των κειμένων. Η μελέτη, όμως, της δομής δε γίνεται σε λεξικογραμματικό επίπεδο, δεν προωθείται η εκμάθηση της μεταγλώσσας. Οι μαθητές μελετούν τη γλώσσα σε λειτουργικό επίπεδο.

¹ απόδοση του όρου *context*. Εναλλακτικά χρησιμοποιούμε και τους όρους *επικοινωνιακό πλαίσιο* ή *συμφραζόμενα*.

«Δεξιότητες που αφορούν τη μελέτη του κειμένου ως γλωσσικής και νοηματικής δομής: Επεξεργασία του τρόπου που γραμματικά και λεξιλογικά στοιχεία παρουσιάζουν πρόσωπα, θέσεις, επιχειρήματα κ.λπ., επεξεργασία των πληροφοριών που δηλώνονται, επεξεργασία λεκτικών και μη λεκτικών ενδεικτών που παραπέμπουν στο συγκείμενο, κατανόηση των γλωσσικών στοιχείων για τη δόμηση ενός κειμένου με συνοχή και συνεκτικότητα, κατανόηση του τρόπου οργάνωσης πληροφοριών, κατανόηση του τρόπου με τον οποίο το γλωσσικό και εικονιστικό μέρος σε ένα πολυτροπικό κείμενο αλληλεπιδρούν για τη μετάδοση διαφορετικών νοημάτων ή την επικύρωση παρόμοιων πληροφοριών κ.λπ.» (σελ. 7)

«Δεξιότητες που αφορούν το κείμενο ως γλωσσική και νοηματική δομή: Σχεδιασμός (άμεσα ή έμμεσα διαλογικός) του κειμένου, αποφάσεις σχετικά με την κειμενική δομή, την κατανομή γνωστών και νέων πληροφοριών, τους μηχανισμούς συνοχής και συνεκτικότητας, τα ρητορικά σχήματα, το λεξιλόγιο, το ύφος, τη γλωσσική ποικιλία που θα χρησιμοποιηθεί κ.λπ.» (σελ. 8)

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι οι μαθητές πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι οι γλωσσικές επιλογές, ανάλογα με την επικοινωνιακή περίσταση και το κειμενικό είδος, επιτελούν συγκεκριμένες λειτουργίες. Επιπλέον, πρέπει να γίνει κατανοητό ότι το λεξιλόγιο που επιλέγεται φέρει ιδεολογικό φορτίο και κωδικοποιεί ένα θέμα μέσα από συγκεκριμένη οπτική. Επομένως, τα γραμματικοσυντακτικά και λεξιλογικά στοιχεία δεν είναι «ουδέτερα» ή «αθώα», αλλά κατασκευάζουν συγκεκριμένες οπτικές του κόσμου, αναπαράγουν ιδεολογίες και δομούν ταυτότητες. Διαβάζουμε στο παρακάτω παράθεμα σχετικά:

«Να κατανοήσουν τον ιδεολογικό ρόλο του λεξιλογίου και της γραμματικής, ότι, δηλαδή, οι λέξεις και τα διάφορα γραμματικά στοιχεία κωδικοποιούν ένα θέμα μέσα από συγκεκριμένη οπτική, υποδηλώνουν σχέσεις μεταξύ ατόμων και προβάλλουν ή δομούν ταυτότητες.» (σελ. 3)

Η κοινωνική γλώσσα που αξιοποιούν οι συντάκτες του προγράμματος παραπέμπει αφενός σε μια κειμενοκεντρική προσέγγιση της διδασκαλίας της γλώσσας και αφετέρου χρησιμοποιεί όρους που αντλούνται από τον κριτικό λόγο. Τα παραπάνω μπορούν να γίνουν περισσότερο κατανοητά μέσα από την ανάλυση του τρίτου άξονα που ακολουθεί.

2.4. Κείμενο ως κοινωνική πρακτική

Σε ένα δεύτερο επίπεδο οι μαθητές καλούνται να επεξεργάζονται, να αναλύουν και να ερμηνεύουν τη γλωσσική δομή των κειμένων. Η μελέτη, όμως, της δομής δε γίνεται σε λεξικογραμματικό επίπεδο, δεν προωθείται η εκμάθηση της μεταγλώσσας. Οι μαθητές μελετούν τη γλώσσα σε λειτουργικό επίπεδο.

«Δεξιότητες που αφορούν τη μελέτη του κειμένου ως γλωσσικής και νοηματικής δομής: Επεξεργασία του τρόπου που γραμματικά και λεξιλογικά στοιχεία παρουσιάζουν πρόσωπα, θέσεις, επιχειρήματα κ.λπ., επεξεργασία των πληροφοριών που δηλώνονται, επεξεργασία λεκτικών και μη λεκτικών ενδεικτών που παραπέμπουν στο συγκεκριμένο, κατανόηση των γλωσσικών στοιχείων για τη δόμηση ενός κειμένου με συνοχή και συνεκτικότητα, κατανόηση του τρόπου οργάνωσης πληροφοριών, κατανόηση του τρόπου με τον οποίο το γλωσσικό και εικονιστικό μέρος σε ένα πολυτροπικό κείμενο αλληλεπιδρούν για τη μετάδοση διαφορετικών νοημάτων ή την επικύρωση παρόμοιων πληροφοριών κ.λπ.» (σελ. 7)

«Δεξιότητες που αφορούν το κείμενο ως γλωσσική και νοηματική δομή: Σχεδιασμός (άμεσα ή έμμεσα διαλογικός) του κειμένου, αποφάσεις σχετικά με την κειμενική δομή, την κατανομή γνωστών και νέων πληροφοριών, τους μηχανισμούς συνοχής και συνεκτικότητας, τα ρητορικά σχήματα, το λεξιλόγιο, το ύφος, τη γλωσσική ποικιλία που θα χρησιμοποιηθεί κ.λπ.» (σελ. 8)

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι οι μαθητές πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι οι γλωσσικές επιλογές, ανάλογα με την επικοινωνιακή κατάσταση και το κειμενικό

είδος, επιτελούν συγκεκριμένες λειτουργίες. Επιπλέον, πρέπει να γίνει κατανοητό ότι το λεξιλόγιο που επιλέγεται φέρει ιδεολογικό φορτίο και κωδικοποιεί ένα θέμα μέσα από συγκεκριμένη οπτική. Επομένως, τα γραμματικοσυντακτικά και λεξιλογικά στοιχεία δεν είναι «ουδέτερα» ή «αθώα», αλλά κατασκευάζουν συγκεκριμένες οπτικές του κόσμου, αναπαράγουν ιδεολογίες και δομούν ταυτότητες. Διαβάζουμε στο παρακάτω παράθεμα σχετικά:

«Να κατανοήσουν τον ιδεολογικό ρόλο του λεξιλογίου και της γραμματικής, ότι, δηλαδή, οι λέξεις και τα διάφορα γραμματικά στοιχεία κωδικοποιούν ένα θέμα μέσα από συγκεκριμένη οπτική, υποδηλώνουν σχέσεις μεταξύ ατόμων και προβάλλουν ή δομούν ταυτότητες.» (σελ. 3)

Η κοινωνική γλώσσα που αξιοποιούν οι συντάκτες του προγράμματος παραπέμπει αφενός σε μια κειμενοκεντρική προσέγγιση της διδασκαλίας της γλώσσας και αφετέρου χρησιμοποιεί όρους που αντλούνται από τον κριτικό λόγο. Τα παραπάνω μπορούν να γίνουν περισσότερο κατανοητά μέσα από την ανάλυση του τρίτου άξονα που ακολουθεί.

2.5. Κείμενο ως αντικείμενο αξιολόγησης

Η κριτική προσέγγιση των κειμένων ενισχύεται και από την αξιολόγησή τους. Οι μαθητές, επομένως, επιδιώκεται να καλλιεργήσουν δεξιότητες αξιολόγησης των κειμένων. Η αξιολόγηση αφορά τα πλαίσια επικοινωνίας και την αποδεκτότητα των κειμένων, την κοινωνική, πολιτισμική, ιδεολογική λειτουργία των κειμένων, τις διαδικασίες βάσει των οποίων τα κείμενα κατανοήθηκαν, ερμηνεύτηκαν ή παράχθηκαν. (κριτικός αναστοχασμός). Διαβάζουμε σχετικά:

«Δεξιότητες που αφορούν το κείμενο ως αντικείμενο αξιολόγησης: Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του κειμένου σε σχέση με τους/τις αποδέκτες/-τριές του, αξιολόγηση των πολλαπλών προσλήψεων/ερμηνειών που τα άτομα συνεισφέρουν σε ένα κείμενο, αξιολόγηση της κοινωνικής, πολιτισμικής, ιδεολογικής λειτουργίας του κειμένου ή του κειμενικού είδους και των θεσμικών πλαισίων

παραγωγής του, τόσο σε σχέση με συναφή κειμενικά είδη όσο και σε σχέση με πολλαπλές πιθανές κοινότητες αναγνωστριών/αναγνωστών. Επίσης, κριτικός αναστοχασμός και αξιολόγηση των διαδικασιών και στάσεων κατανόησης και ερμηνείας που διαμορφώθηκαν από την τάξη ως αναγνωστική/κειμενική/θεσμική κοινότητα.» (σελ. 7)

«Δεξιότητες που αφορούν το κείμενο ως αντικείμενο αξιολόγησης: Αξιολόγηση του υπό παραγωγή κειμένου σε σχέση με τις προδιαγραφές που θέτει το στενό πλαίσιο επικοινωνίας ή σε σχέση με τις πρακτικές της κοινότητας μέσα στην οποία θα λειτουργήσει, την πρόσληψή του από διαφορετικούς/-ές ακροατές/-τριες και αναγνώστες/-τριες, τις κοινωνικές σχέσεις και ταυτότητες που επιδιώκει να αναδείξει. Επίσης, κριτικός αναστοχασμός και αξιολόγηση των διαδικασιών παραγωγής κειμένων που διαμορφώθηκαν από την τάξη ως αναγνωστική/κειμενική/θεσμική κοινότητα.» (σελ. 8)

Η αξιολόγηση των κειμένων, επομένως, αφορά τα τρία επίπεδα θεώρησης και ανάλυσης των κειμένων που συζητήθηκαν πιο πάνω. Αξιολογείται, λοιπόν, η αποδεκτότητα των κειμένων σε σχέση με τις επικοινωνιακές περιστάσεις, ερμηνεύεται η ιδεολογική λειτουργία του κειμένου και οι κοινωνικές ταυτότητες που φιλοδοξεί να κατασκευάσει. Αναδύεται, λοιπόν, ένας λόγος που παραπέμπει στο γλωσσοδιδασκτικό χώρο της κοινωνικής σημειωτικής και της κριτικής ανάλυσης λόγου.

2.6. Η ανοιχτή φύση του Προγράμματος

Ο ανοιχτός χαρακτήρας του προγράμματος φαίνεται από το γεγονός ότι δεν προτείνει συγκεκριμένο διδακτικό εγχειρίδιο, δεν παρέχει διδακτικό υλικό και δε δίνει έτοιμες, προαποφασισμένες άνωθεν πορείες και συγκεκριμένη ύλη. Επιπλέον, δεν είναι καθορισμένος ούτε ο χρόνος, ούτε ο χώρος, ούτε ο ρυθμός της διδακτικής πράξης. Αναπλαισιώνεται, επιπλέον, και η αξιολόγηση των μαθητών. (βλ. **Διδακτικές πρακτικές και ταυτότητες**). Τα παραπάνω αναδεικνύουν την ανοιχτή φύση του προγράμματος δεδομένου ότι αφήνονται μεγάλα περιθώρια δράσης και στους διδάσκοντες και στους μαθητές όχι μόνον αναφορικά με τη διαμόρφωση του περιεχομένου του μαθήματος

και της μορφής του αλλά και των κριτηρίων αξιολόγησης του μαθήματος. Παρακάτω θα αναλυθούν όλες αυτές οι παράμετροι (βλ. **Επίπεδα ανάλυσης και αξιολόγησης**).

2.7. Κείμενα και υλικό

Το πρόγραμμα δεν προτείνει ούτε και προσφέρει κάποιο συγκεκριμένο υλικό ή εγχειρίδιο. Το περιεχόμενο του μαθήματος αφορά την μελέτη, την ανάλυση, την παραγωγή και την αξιολόγηση κειμένων προφορικών, γραπτών, πολυτροπικών και ψηφιακών.

«Το περιεχόμενο επομένως απαρτίζεται από κείμενα, προφορικά, γραπτά και ψηφιακά, που διερευνούν θέματα τα οποία επιλέγονται από τη σχολική κοινότητα ως ενδιαφέροντα. Τα κείμενα αυτά προέρχονται από μια τεράστια ποικιλία πηγών, έντυπων, προφορικών και ηλεκτρονικών, και από ποικίλες κοινότητες, τοπικές κοινωνίες, ψηφιακές κ.λπ.» (σελ. 6)

Τα κείμενα αυτά ανήκουν σε ευρύτερες θεματικές ενότητες. Βέβαια, δεν προτείνονται από το πρόγραμμα συγκεκριμένες θεματικές ενότητες, αντίθετα, τα θέματα επιλέγονται από τη σχολική κοινότητα, προφανώς τους μαθητές και τον εκπαιδευτικό, ανάλογα με το ενδιαφέρον που προκαλούν. Παρόλο που το πρόγραμμα δεν προτείνει εγχειρίδιο, ούτε προτείνει υλικό, εντούτοις, προτείνει τα κείμενα να αντλούνται από το χώρο της καθημερινότητας και της λογοτεχνίας. Επομένως, αξιοποιούνται κείμενα «χρηστικά και λογοτεχνικά». Διαβάζουμε σχετικά:

«Τα κείμενα διακρίνονται σε χρηστικά και λογοτεχνικά. Στον τομέα των χρηστικών κειμένων μπορεί να περιληφθεί ένας μεγάλος αριθμός κειμένων για τη νέα ελληνική και την κυπριακή ποικιλία, όπως: αιτήσεις, προσκλήσεις, τιμολόγια ΑΗΚ, ΑΤΗΚ κ.λπ., ευχετήριες κάρτες, ειδήσεις από τις εφημερίδες και την τηλεόραση, προφορικές αφηγήσεις, υπομνήματα, αναφορές, νομοθετικά κείμενα, έντυπα προς συμπλήρωση, τρίπτυχα κοινωφελών οργανισμών, διαφημίσεις, πινακίδες, προφορικές μαγνητοφωνημένες συζητήσεις, κόμικς, θεατρικά έργα, συμβόλαια, οδηγίες χρήσης, επιστολές, βιογραφικά σημειώματα, διαλέξεις, αυτοπαρουσιάσεις, ετικέτες προϊόντων, σελίδες από το διαδίκτυο κ.λπ.»

«Τα λογοτεχνικά κείμενα προέρχονται από κείμενα της σύγχρονης και παλαιότερης λογοτεχνίας, οι συγγραφείς τους ανήκουν και στα δύο φύλα και έχουν διττό σκοπό: α) την εξοικείωση με την ελληνική και την παγκόσμια λογοτεχνική παραγωγή, β) την καλλιέργεια κριτικής μεταγλωσσικής ενημερότητας ως προς τους τρόπους με τους οποίους τα λογοτεχνικά κείμενα πραγματεύονται ένα θέμα μέσα από συγκεκριμένες γλωσσικές, δομικές και υφολογικές επιλογές που οδηγούν σε συγκεκριμένα αισθητικά αποτελέσματα, γ) την καλλιέργεια της ικανότητας κριτικής διερεύνησης των ιστορικών, ιδεολογικών και κοινωνικοπολιτισμικών συνθηκών που οδηγούν σε διαφορετικές προσλήψεις του «νοήματος» των λογοτεχνικών κειμένων και σε διαφορετικές αποτιμήσεις της αξίας τους.» (σελ. 6-7)

Αφενός, παρατηρούμε ότι ενισχύεται η αξιοποίηση κειμένων από την καθημερινότητα, γίνεται, δηλαδή, προσπάθεια να μελετηθούν τα κείμενα στις αυθεντικές επικοινωνιακές περιστάσεις και αφετέρου, η επεξεργασία των κειμένων στοχεύει στον κριτικό γραμματισμό των μαθητών, στην απόκτηση κριτικής μεταγλωσσικής ενημερότητας σε κειμενικό επίπεδο.

Ενδιαφέρουσα είναι η πρόταση του προγράμματος για διαθεματική προσέγγιση της γλώσσας και των κειμένων ανάλογα με το θέμα τους. Διαβάζουμε σχετικά:

«Όσον αφορά τη διαθεματικότητα και τη σχέση της με τη γλωσσική διδασκαλία και τον κριτικό γραμματισμό: έχοντας ως σημείο εκκίνησης διάφορα θέματα και κοινωνικά ζητήματα που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τη σχολική τάξη, η γλωσσική διδασκαλία και μάθηση συμπεριλαμβάνει και τους τρόπους που διαφορετικές γνωστικές περιοχές και αντικείμενα (π.χ. μαθηματικά, ιστορία, φυσική) διαπραγματεύονται τα θέματα αυτά. Στο θέμα «περιβάλλον», λόγου χάρη, τα παιδιά, μέσα από τη μελέτη των σχετικών κειμένων, που μπορεί να προτείνουν διαφορετικές αναπαραστάσεις του θέματος του περιβάλλοντος, κατανοούν πώς οι αναπαραστάσεις αυτές υλοποιούνται τόσο μέσα από διαφορετικές γλωσσικές επιλογές (κάποιες από τις οποίες μπορεί να προσεγγίζουν, λ.χ., τη γλώσσα στα

σχολικά βιβλία των φυσικών επιστημών) όσο και μέσα από το συνδυασμό γλωσσικών κειμένων με εικονιστικά στοιχεία (πίνακες με αριθμούς, ποσοστά κ.λπ.).” (σελ. 6)

Από το παραπάνω παράθεμα φαίνεται ότι γίνεται συνειδητή η ανάγκη για προσέγγιση της «γλώσσας του σχολείου» και για ανάλυση της πολυτροπικής έκφρασης του νοήματος.

Η αναφορά στη «γλώσσα των σχολικών βιβλίων των φυσικών επιστημών» παραπέμπει στο *Language across the curriculum* και στις θεωρίες των Martin & Halliday. Το νήμα, όμως, αυτό της σκέψης δε διαπερνά το πρόγραμμα και σύντομα χάνεται.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναφορά του προγράμματος για κάποια τράπεζα υλικού. Η τράπεζα αυτή, προτείνεται να ανανεώνεται και να εμπλουτίζεται διαρκώς. Διαβάζουμε σχετικά:

«Τα θέματα με τα οποία ασχολείται η τάξη προέρχονται από διάφορες πηγές έντυπου, ψηφιακού και προφορικού λόγου που παράγεται σε ποικίλες επικοινωνιακές συνθήκες. Δίνεται η δυνατότητα τα θέματα είτε να επιλέγονται από ένα ευρύ αρχικό σώμα παιδαγωγικού υλικού στο οποίο οι εκπαιδευτικοί έχουν πρόσβαση και το οποίο μπορούν να εμπλουτίζουν ανάλογα με την επικαιρότητα, τον σκοπό της διδασκαλίας κ.λπ., είτε να συναποφασίζονται από τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες στη διδασκαλία.» (σελ. 58)

Περισσότερες πληροφορίες μπορεί κανείς να αλιεύσει από τον εξής ιστότοπο: <http://www.schools.ac.cy/EYLIKO/mesi/index.html>. Στο συγκεκριμένο διαδικτυακό τόπο μπορεί κανείς να βρει προτάσεις προγραμματισμού της ύλης για το μάθημα της γλώσσας και της λογοτεχνίας, διδακτικές προτάσεις για κάποιες ενότητες του βιβλίου, υποστηρικτικό υλικό για τη συγγραφή περίληψης και τη δομή του λόγου, διδακτικό υλικό και ενδεικτικά κριτήρια αξιολόγησης και δειγματικά δοκίμια τελικών εξετάσεων. Το παραπάνω προτεινόμενο υλικό καθώς και τα κριτήρια αξιολόγησης θεωρούμε

ότι είναι ενδεικτικό, δεδομένου ότι έννοιες όπως *ύλη* και *τελικές εξετάσεις* έρχονται σε αντίθεση με τη φιλοσοφία και την ανοιχτή φύση του προγράμματος.

2.7.1. Κείμενα και ΤΠΕ

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι η σύνδεση των κειμένων με τις ΤΠΕ είναι αρκετά περιορισμένη. Αναφορικά με τα χρηστικά κείμενα γίνεται λόγος για κείμενα πολυτροπικά και «ιστοσελίδες από το διαδίκτυο», για τα λογοτεχνικά όμως δε γίνεται καμιά σύνδεση. Φαίνεται πως οι ΤΠΕ σε αυτό το επίπεδο ανάλυσης αξιοποιούνται περισσότερο ως πηγή άντλησης νέων κειμενικών ειδών, ψηφιακών και πολυτροπικών και όχι ως μέσα αναπλαισίωσης της διδακτικής πρακτικής.

2.8. Ο μαθητοκεντρικός και ομαδοκεντρικός χαρακτήρας του Προγράμματος

Το πρόγραμμα μπορεί να χαρακτηριστεί μαθητοκεντρικό, αφού δίνει πρωταγωνιστικό ρόλο στους μαθητές. Ο εκπαιδευτικός απομακρύνεται από το προσκήνιο που τον ήθελε το δασκαλοκεντρικό μοντέλο και αναλαμβάνει ρόλο συντονιστικό. Από την άλλη μεριά, το πρόγραμμα προϋποθέτει το μαθητή αυτόνομο, αυτενεργό, με πρωτοβουλία και προπαντός με ενεργό συμμετοχή στη μαθησιακή διαδικασία. Πιο συγκεκριμένα διαβάζουμε:

Βασική επιδίωξη της παιδαγωγικής αυτής είναι να καταστήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες συμμέτοχους στη μαθησιακή διαδικασία και να διαμορφώσει, κατ' επέκταση, ενεργούς πολίτες, (σελ. 2)

Να κατανοήσουν ότι η παραγωγή κειμένου συνιστά μια δυναμική διαδικασία που αναδύεται μέσα από την ενεργό εμπλοκή των μαθητών και μαθητριών με διαδικασίες συλλογής, σύγκρισης, καταγραφής και αναθεώρησης του περιεχομένου και της γλωσσικής του διατύπωσης. (σελ. 4)

Ο/η διδάσκων/-ουσα έχει ρόλο συντονιστή/-τριας και ισότιμου /-ης συνομιλητή /-τριας κατά τη διδασκαλία και τη διεκπεραίωση των διαφόρων γλωσσικών δραστηριοτήτων. (σελ. 58)

Επιπλέον, προωθείται το ομαδοσυνεργατικό μοντέλο διδασκαλίας. Οι μαθητές θα πρέπει να μπορούν να αλληλεπιδρούν και να συνεργάζονται. Διαβάζουμε σχετικά:

«Η παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου και οι ποικίλες επαναδιατυπώσεις τους γίνονται στο πλαίσιο ομάδων.» (σελ. 58)

Επομένως, αναπλαισιώνονται οι ρόλοι των κοινωνικών πρωταγωνιστών. Εκτενέστερη ανάλυση αυτής της αναπλαισίωσης θα γίνει σε παρακάτω κεφάλαιο (βλ. **Διδακτικές πρακτικές και ταυτότητες**).

2.9. Διδακτική Μεθοδολογία

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζουμε ακροθιγώς την προτεινόμενη διδακτική μεθοδολογία. Διεξοδικότερη ανάλυση θα γίνει σε επόμενο κεφάλαιο (βλ. **Διδακτικές πρακτικές και ταυτότητες**). Η διδακτική μεθοδολογία σχετίζεται με προοδευτικές παιδαγωγικές αντιλήψεις και με την ανοιχτή φύση του προγράμματος. Πιο συγκεκριμένα ο εκπαιδευτικός προσαρμόζει τη διδασκαλία του στο επίπεδο των μαθητών, προεκτείνει ή συντομεύει το χρόνο ανάλογα με το ενδιαφέρον των μαθητών και αξιοποιεί την πολυγλωσσία της τάξης του. Οι μαθητές εργάζονται τόσο ατομικά όσο και σε ομάδες. Συχνά αναλαμβάνουν και εθνογραφικό ρόλο εκτός τάξης με σκοπό να μελετήσουν τη γλωσσική τους κοινότητα. Το περιεχόμενο της διδασκαλίας περιλαμβάνει την μελέτη, επεξεργασία και συγγραφή κειμένων. Τα κείμενα προσεγγίζονται σε σχέση με τα επικοινωνιακό πλαίσιο, με τη δομή (μελέτη μικροδομής – πρότασης και μακροδομής – κειμένου), αναφορικά με τις κοινωνικές σχέσεις και τις ταυτότητες που αυτά δομούν. Στόχος δηλαδή της διδασκαλίας είναι ο κριτικός γραμματισμός των μαθητών.

Ο εκπαιδευτικός μόνος ή με τη βοήθεια των μαθητών θα πρέπει να οργανώνει τις θεματικές ενότητες και τα σχετικά κείμενα. Τα κείμενα θα πρέπει να είναι διαβαθμισμένα ανάλογα με την ηλικία και τη βαθμίδα εκπαίδευσης των μαθητών. Το πρόγραμμα, όπως ήδη αναφέρθηκε, δεν προτείνει συγκεκριμένα κείμενα ούτε και συγκεκριμένα διδακτικά συμβάντα. Αντίθετα, προτείνει ενδεικτικά κείμενα και ενδεικτικές δραστηριότητες που, όμως, είναι πολύ γενικές. Θεωρούμε ότι το γεγονός αυτό συνδέεται με την ανοιχτή φύση του προγράμματος.

2.9.1. Διδακτική μεθοδολογία και ΤΠΕ

Στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας γίνεται αναφορά στις ΤΠΕ. Διαβάζουμε σχετικά:

«Χρησιμοποιούνται ευρύτατα τα μέσα της σύγχρονης τεχνολογίας δια των οποίων γίνεται παραγωγή και αποθήκευση προφορικού ή/και γραπτού λόγου (Η/Υ, κινητό τηλέφωνο, μαγνητόφωνο κ.λπ.), με στόχο τη διερεύνηση των χαρακτηριστικών του λόγου και των τρόπων με τους οποίους διαμεσολαβούν στην επικοινωνία και παράγουν ταυτότητες και ιδεολογίες.» (σελ. 58)

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι ΤΠΕ δεν αξιοποιούνται μόνο ως περιβάλλοντα άντλησης νέων κειμενικών τύπων, αλλά, επιπλέον, εξετάζεται ο διαμεσολαβητικός τους ρόλος στην επικοινωνία και διερευνάται πώς τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του λόγου παράγουν ταυτότητες και ιδεολογίες. Φαίνεται, λοιπόν, πως οι ΤΠΕ αξιοποιούνται περαιτέρω ως μέσα πρακτικής γραμματισμού, δεδομένου ότι αναζητούνται οι ιδιαιτερότητες και οι αλλαγές στην επικοινωνία που προκύπτουν από τη χρήση των νέων αυτών μέσων.

2.10. Αξιολόγηση

Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζεται το ζήτημα της αξιολόγησης των μαθητών. Στο πρόγραμμα δε γίνεται αναφορά σε δοκιμασμένους τρόπους αξιολόγησης, όπως για παράδειγμα τεστ, διαγωνίσματα, τελικές εξετάσεις, ποιοτική ή ποσοτική βαθμολόγηση των μαθητών. Η αξιολόγηση είναι κυρίως ανατροφοδοτική και τα κριτήριά της συνδιαμορφώνονται από τον εκπαιδευτικό και τους μαθητές. Προωθείται η χρήση ατομικών φακέλων εργασίας (portfolio²), η αυτοαξιολόγηση και η ετεροαξιολόγηση. Ιδιαίτερη θέση ως μέσο έχει και η αναστοχαστική μέθοδος. Οι μαθητές αυτοαξιολογούνται μέσω αναστοχαστικών αυτοσχολίων και ετεροαξιολογούνται μέσω συνεντεύξεων. Ενδιαφέρον έχει η πρόταση να εμπλέκεται στην αξιολόγηση και η ευρύτερη μαθητική / μαθησιακή κοινότητα. Διαβάζουμε σχετικά:

² Η αξιοποίηση φακέλων εργασίας portfolio παραπέμπει σε ολιστικές αντιλήψεις για την αξιολόγηση που προέρχονται κυρίως από το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφορές για τη διδασκαλία των γλωσσών (Common European Framework of Reference for Languages – CEFR).

«Η αξιολόγηση των μαθητών και των μαθητριών είναι κυρίως ανατροφοδοτική. Οι διδάσκοντες/-ουσες, έχοντας υπόψη τους πάντα τους επιδιωκόμενους στόχους, παρατηρούν και ενισχύουν τους μαθητές και τις μαθήτριες που υστερούν σε έναν ή περισσότερους τομείς των στόχων. Η αξιολόγηση είναι ανάλογη των σκοπών και της μεθοδολογίας που διέπουν το γνωστικό αντικείμενο, όπως αναλύθηκαν προηγουμένως. Έτσι, μια τελική αξιολόγηση δεν αφορά τόσο το τελικό προϊόν αλλά τη βελτίωση και την πρόοδο που παρουσίασε ο κάθε μαθητής και η κάθε μαθήτρια.

Τα παραπάνω συνεπάγονται την ενεργό εφαρμογή μορφών συντρέχουσας διαγνωστικής αξιολόγησης. Τα συμβατικά διαγωνίσματα αντικαθίστανται από πρακτικές που σχετίζονται με τη δημιουργία φακέλων (portfolios), τη συλλογή αναστοχαστικών σχολίων, την εγκαθίδρυση και ενίσχυση πρακτικών αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης (συνεντεύξεις, αναστοχαστικά αυτοσχόλια), τόσο στο πλαίσιο της τάξης όσο και εκτός αυτής, με εμπλοκή της ευρύτερης μαθητικής/μαθησιακής κοινότητας. Η συνδιαμόρφωση κριτηρίων αξιολόγησης από εκπαιδευτικό και μαθήτριες/μαθητές είναι ένας ιδιαίτερα χρήσιμος μηχανισμός ελέγχου της στοχοθεσίας και της βιωσιμότητάς της, καθώς και ένας τρόπος να αξιολογηθεί το γλωσσικό μάθημα ως ένα σύνολο πρακτικών γραμματισμού των οποίων οι ομοιότητες και οι διαφορές με τις μη σχολικές πρακτικές γραμματισμού πρέπει να βρίσκονται υπό διαρκή εξέταση, εφόσον ο βασικός σκοπός του Προγράμματος είναι η καλλιέργεια της κριτικής διάστασης.» (σελ. 61)

Η αξιολόγηση δεν αφορά τόσο το τελικό προϊόν, όσο τις στάσεις και τις διαδικασίες που τηρήθηκαν κατά τη μελέτη και την επεξεργασία των κειμένων. Αυτό που αξιολογείται εν τέλει είναι η πρόοδος και η βελτίωση που παρουσίασαν οι μαθητές.

2.10.1 Αξιολόγηση και ΤΠΕ

Στο πρόγραμμα δεν αναφέρεται κάτι σχετικό αναφορικά με την αξιοποίηση των ΤΠΕ στην αξιολόγηση.

3. Το περιεχόμενο του γλωσσικού μαθήματος

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύονται οι επιδιωκόμενες προς απόκτηση από τους μαθητές γνώσεις για τον κόσμο και τη γλώσσα. Οι γνώσεις αυτές αφορούν το περιεχόμενο του γλωσσικού μαθήματος ως προς τις στάσεις, τις αξίες και τις συμπεριφορές αναφορικά με τον κόσμο, την εξωγλωσσική πραγματικότητα, και ως προς τις γνώσεις αναφορικά με την ίδια τη γλώσσα, δηλαδή, τις μεταγλωσσικές γνώσεις. Τέλος, εξετάζονται οι θεωρητικές και μεθοδολογικές αρχές γύρω από τη διδασκαλία της γλώσσας ως μέρους της σημείωσης και αναδεικνύεται το είδος του γραμματισμού των μαθητών.

3.1. Γνώσεις για τον κόσμο

3.1.1. Γνώσεις, στάσεις, αξίες, συμπεριφορές

Η κοινωνία του 21^{ου} αιώνα συγκριτικά με το παρελθόν απαιτεί πολίτες με διαφορετικές δεξιότητες, ικανούς να λειτουργήσουν όχι μόνο μέσα στη σχολική κοινότητα, στην τοπική κοινωνία, στο ευρύτερο κοινωνικό, πολυγλωσσικό, πολυπολιτισμικό όσο και ηλεκτρονικό / ψηφιακό περιβάλλον. Η αντίληψη αυτή διέπει το Π.Σ. και τίθεται ως γενικός στόχος του προγράμματος αναφορικά με τις στάσεις, τις συμπεριφορές και τις αξίες που καλείται να αναπτύξει και να υιοθετήσει ο μαθητής.

Μέσω του γλωσσικού μαθήματος επιδιώκεται να δημιουργηθούν μελλοντικοί πολίτες που να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της σύγχρονης πραγματικότητας, δηλ. αυτής που το ίδιο το Π.Σ. ονομάζει «*σύγχρονη δημοκρατική πολιτότητα*» (σελ. 5). Οι μαθητές ως αυριανοί πολίτες θα πρέπει να είναι ενεργοί και ευαισθητοποιημένοι απέναντι όχι μόνο σε τοπικά αλλά και παγκόσμια προβλήματα, συμμετοχικοί σε θέματα δημοκρατίας, μαχητικοί και διεκδικητικοί στην αξίωσή τους για μια κοινωνία πιο δημοκρατική. Το ίδιο το Π.Σ., λοιπόν, φιλοδοξεί να δημιουργήσει πολίτες ικανούς να λειτουργούν τόσο σε τοπικό (local) όσο και σε υπερτοπικό, παγκόσμιο (global) επίπεδο.

«Να κατανοήσουν ότι κανένα θέμα δεν είναι ουδέτερο αλλά μπορεί να αξιοποιηθεί για να αναδειχθούν και να καλλιεργηθούν οι έννοιες του σεβασμού, της ισονομίας, της συλλογικότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Να αναπτύξουν στρατηγικές για τη δημοκρατική τους συμμετοχή σε διαδικασίες που αφορούν τη ζωή στη σχολική κοινότητα.

Να κατανοήσουν ότι η μάθηση δεν είναι παθητική αλλά ενεργητική διαδικασία συμμετοχής σε μια κοινότητα.

Να μάθουν να λειτουργούν ως πολίτες του κόσμου που είναι ευαισθητοποιημένοι / -ες σε θέματα του πλανήτη (οικολογικές καταστροφές, πόλεμοι, κ.λπ.).

Να μάθουν να αρθρώνουν λόγο μέσω του οποίου να διεκδικούν μια δικαιότερη και πιο δημοκρατική κοινωνία.” (σελ. 5)

Οι γενικοί αυτοί στόχοι επιτυγχάνονται μόνο όταν οι μαθητές καθίστανται κριτικά εγγράμματοι, δηλ. ικανοί να ασκούν κριτική σε πρακτικές, να αποδομούν παραδοσιακούς ρόλους και ταυτότητες και να διακρίνουν έμφυλες ταυτότητες και ιεραρχικές σχέσεις που αναδύονται. Μέσω του μαθήματος της γλώσσας καταδεικνύεται ότι τίποτα και κανένα θέμα δεν είναι ουδέτερο, δεδομένου ότι εντοπίζονται τοποθετημένα νοήματα στα κείμενα και αναπαράγονται ιδεολογίες, ταυτότητες και σχέσεις εξουσίας. Μέσα σε αυτό το πνεύμα ενισχύονται το συνεργατικό πνεύμα, ο σεβασμός, η ισονομία, η συλλογικότητα και η κοινωνική δικαιοσύνη.

«Ως κριτικά εγγράμματο ορίζουμε το άτομο που κατανοεί και χειρίζεται επιτυχώς τη γλώσσα στην ιδεολογική της διάσταση (σελ. 2)

Να μάθουν να ασκούν κριτική σε πρακτικές που ενθαρρύνουν μια στάση περί γνώσης ως κτήματος λίγων, καθώς και σε πρακτικές που δεν αποδομούν τους παραδοσιακούς ρόλους του/της εκπαιδευτικού και των μαθητών/-τριών» (σελ. 5)

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι η κοινωνική γλώσσα που χρησιμοποιείται από τους συντάκτες του Π.Σ. αντλεί από το λόγο της κριτικής παιδαγωγικής και γενικά από προοδευτικές παιδαγωγικές αντιλήψεις. Πρέπει να επισημάνουμε ότι οι παραπάνω οπτικές κυριαρχούν σε σύγχρονα προγράμματα σπουδών και υπάρχει κίνδυνος να

αποτελούν απλώς ρητορικά σχήματα. Από την άλλη φαίνεται ότι ο κριτικός λόγος διαπερνά το πρόγραμμα σπουδών, είναι ένας δηλαδή κυρίαρχος λόγος.

3.1.2. Σύνδεση των γνώσεων για τον κόσμο με τις ΤΠΕ

Η αξιοποίηση των ΤΠΕ ενισχύει τους μαθητές στην απόκτηση δεξιοτήτων που σχετίζονται με τη σύγχρονη τεχνολογία, καθώς οι ίδιοι συμμετέχουν σε ομάδες διαλόγου, σε ψηφιακές κοινότητες, κατανοούν τις ιδεολογίες που αναπαράγονται σε κοινότητες και κοινωνικά δίκτυα, αποκτούν ρόλο εθνογράφου – ερευνητή που αποκτά πρόσβαση σε πρακτικές γραμματισμού εκτός των στενών ορίων του σχολείου.

«Να αποκτήσουν δεξιότητες παραγωγής λόγου σε τομείς της σύγχρονης τεχνολογίας (SMS, δικτυακό ημερολόγιο, Facebook, Chat, μάθηση μέσω διαδικτύου, χρήση Skype κ.λπ.) για την κατανόηση των διαφόρων νοημάτων και ιδεολογιών που κυριαρχούν σε διάφορες κοινότητες.

Να είναι σε θέση να συλλέγουν και να αξιοποιούν γλωσσικά δεδομένα από πολλαπλές κοινότητες γλωσσικής πρακτικής στις οποίες μετέχουν οι ίδιοι /οι ίδιες (ενδοομάδες, ψηφιακές κοινότητες, όμιλοι, ομάδες του δημόσιου πεδίου κ.λπ.), δηλαδή να λειτουργούν ως ερευνητές και ερευνήτριες της γλωσσικής ποικιλότητας μέσα σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα χρήσης και να αποκτούν δυναμική πρόσβαση σε πρακτικές γραμματισμού εκτός σχολικής νόρμας.» (σελ. 5)

Από τα παραπάνω παραθέματα γίνεται κατανοητό ότι τα ψηφιακά περιβάλλοντα δεν αξιοποιούνται μονάχα ως πηγές άντλησης νέων κειμενικών τύπων, αλλά και ως περιβάλλοντα πρακτικής γραμματισμού. Διευρύνεται λοιπόν η οπτική ένταξής τους στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε πως το μάθημα της γλωσσικής διδασκαλίας προσφέρεται για να καλλιεργηθούν γνώσεις για τον κόσμο, αξίες και στάσεις και προβληματισμός πάνω σε διάφορα σύγχρονα κοινωνικά φαινόμενα. Εντούτοις, δε δηλώνεται ρητά ποια είναι αυτά τα κοινωνικά φαινόμενα καθώς δεν προτείνονται θεματικές ενότητες, δεν προσφέρεται κάποιο υλικό προς διερεύνηση, μελέτη και πολύ περισσότερο προς αξιολόγηση των μαθητών. Η αξιοποίηση των ΤΠΕ αντιμετωπίζεται σε επίπεδο

περιεχομένου του μαθήματος, ως πηγή άντλησης και αξιοποίησης πληροφοριών αλλά και ως νέα περιβάλλοντα πρακτικής γραμματισμού. Σε αυτό το επίπεδο ανιχνεύονται γλωσσολογικοί λόγοι που αντλούν από τις κριτικές παραδόσεις και προοδευτικές παιδαγωγικές αντιλήψεις.

3.2. Γνώσεις για τη γλώσσα

Στο Π.Σ. παρουσιάζονται οι γνώσεις για τη γλώσσα που καλείται να κατακτήσει ο μαθητής. Σύμφωνα με τα όσα διατυπώνονται στην εισαγωγή η γλώσσα θεωρείται λειτουργικό σύστημα, της οποίας τα γραμματικά στοιχεία επιτελούν λειτουργίες μέσα στο πλαίσιο ενός περικείμενου. Αν και στο πρόγραμμα αναφέρεται η γλώσσα ως δομικό σύστημα, εντούτοις δεν αντιμετωπίζεται ως τέτοιο σύμφωνα με τις παλαιότερες αντιλήψεις γύρω από τον αναγνωριστικό γραμματισμό³. Η γλώσσα μελετάται υπό το πρίσμα της λειτουργικής – επικοινωνιακής αντίληψης. Επιπλέον, εκλαμβάνεται ως εργαλείο συγκρότησης κειμένων και γνωστικών περιοχών και ως μέσο διαπραγμάτευσης ταυτοτήτων. Συνεπώς, ο ρόλος του λεξιλογίου και της γραμματικής κωδικοποιεί το θέμα μέσα από συγκεκριμένη οπτική, με αποτέλεσμα να δομούνται ταυτότητες και αναπαράγονται κυρίαρχες ιδεολογίες.

Διαβάζουμε σχετικά:

«Να αποκτήσουν εποπτεία της δομής της νέας ελληνικής και της κυπριακής ποικιλίας (φωνητική και φωνολογία, μορφολογία κλιτική και παραγωγική, σύνταξη). Να κατανοήσουν ότι η γλώσσα είναι πράξη, και να συνδέουν συγκεκριμένες πτυχές της δομής της γλώσσας με την επιτέλεση συγκεκριμένων γλωσσικών λειτουργιών. Να κατανοήσουν ότι τα διάφορα γραμματικά στοιχεία επιτελούν συγκεκριμένες γλωσσικές λειτουργίες, ανάλογα με το κειμενικό είδος και την κατάσταση επικοινωνίας, και ότι μια λειτουργία (π.χ. η στάση του/της συγγραφέα προς τις πληροφορίες που μεταδίδει) υλοποιείται μέσα από ποικίλα γλωσσικά στοιχεία (επίθετα, επιρρήματα, εγκλίσεις, σειρά των λέξεων κ.λπ.) που μπορεί να συνυπάρχουν σε ένα κείμενο (παραμύθι, επιστημονικό κείμενο, άρθρο εφη-

³ αξιοποιούμε τον όρο αναγνωριστικός γραμματισμός (Hasan, 2006) αντί των όρων παραδοσιακός, δομιστικός

μερίδας). Να κατανοήσουν τον ιδεολογικό ρόλο του λεξιλογίου και της γραμματικής, ότι, δηλαδή, οι λέξεις και τα διάφορα γραμματικά στοιχεία κωδικοποιούν ένα θέμα μέσα από συγκεκριμένη οπτική, υποδηλώνουν σχέσεις μεταξύ ατόμων και προβάλλουν ή δομούν ταυτότητες. Να διευρύνουν το λεξιλόγιό τους σε διάφορα θεματικά πεδία. Να κατανοήσουν επίσης ότι οι σημασίες των λέξεων δεν είναι σταθερές αλλά προσδιορίζονται από το στενό και το ευρύτερο συμφραστικό πλαίσιο.» (σελ. 3)

Εύκολα γίνεται κατανοητό ότι οι συντάκτες αξιοποιούν κοινωνική γλώσσα που παραπέμπει στην λειτουργική – επικοινωνιακή προσέγγιση της γλώσσας και όρους που αντλούν από το χώρο της κριτικής παιδαγωγικής.

Επιπλέον, η μελέτη της γλώσσας γίνεται σε επίπεδο κειμενικό. Δηλαδή, οι μαθητές προσεγγίζουν τη γλώσσα πλαισιωμένη (σε συμφραστικό πλαίσιο) και ενταγμένη στο ανάλογο κειμενικό είδος. Επομένως, οι μαθητές προσεγγίζουν τη γλώσσα μέσα από κείμενα, τοποθετούν τα κείμενα σε κειμενικά είδη, μελετούν τους τύπους των κειμένων. Παραθέτουμε το εξής παράθεμα:

«Να κατανοήσουν ότι κανένα κείμενο δεν είναι αυτοδύναμο και αυτοτελές ως προς το νόημά του αλλά διαμορφώνεται σε σχέση και συνάρτηση με άλλα κείμενα, τα οποία προϋποθέτει και με τα οποία βρίσκεται σε συνεχή διάλογο (ή διακειμενικές συνδέσεις).

Να κατανοήσουν ότι τα κείμενα δεν είναι σύνολα προτάσεων χωρίς ιδεολογικό περιεχόμενο. Τα κείμενα κατασκευάζουν εκδοχές και θεωρήσεις του κόσμου που σχετίζονται με συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες και πολιτισμικές, κοινωνικές και πολιτικές θέσεις.

Να αντιμετωπίζουν τον προφορικό και γραπτό λόγο ως κοινωνικές πράξεις μέσω των οποίων μπορούν να παράγουν γνώση που έχει νόημα γι' αυτούς και αυτές και να παρεμβαίνουν στην κοινωνική πραγματικότητα.

Να κατανοήσουν ότι ο προφορικός και ο γραπτός λόγος δεν είναι ομοιόμορφες οντότητες με διακριτά χαρακτηριστικά αλλά οντότητες που χαρακτηρίζονται από ποικιλότητα γλωσσικής και κειμενικής μορφής.» (σελ. 3-4)

Τα παραπάνω δείχνουν ότι το πρόγραμμα αξιοποιεί κοινωνική γλώσσα από την κειμενοκεντρική θεωρία. Επιπλέον, η θεωρία των κειμενικών ειδών διαπλέκεται με τον κριτικό λόγο δεδομένου ότι τα κείμενα κατασκευάζουν οπτικές του κόσμου και οι μαθητές επιδιώκεται να τα προσεγγίζουν κριτικά. Τέλος, επισημαίνουμε ότι γίνεται λόγος για διακειμενικότητα, φανερό επιρροή από μεταδομιστικές αντιλήψεις, τη γραμματική της σημείωσης και τον κριτικό λόγο.

Αναφορικά με την εκμάθηση της γραφής παρατηρούμε ότι αναδύεται ένας λόγος της γραφής ως διαδικασίας. Διαβάζουμε σχετικά στο παράθεμα:

«Να κατανοήσουν ότι η καλλιέργεια του γραπτού λόγου συνιστά το αποτέλεσμα που αναδύεται μέσα από τη συμμετοχή των μαθητών/-τριών σε μια συνεργασιακή διαδικασία διαπραγμάτευσης νοημάτων.

Να κατανοήσουν ότι η παραγωγή κειμένου συνιστά μια δυναμική διαδικασία που αναδύεται μέσα από την ενεργό εμπλοκή των μαθητών και μαθητριών με διαδικασίες συλλογής, σύγκρισης, καταγραφής και αναθεώρησης του περιεχομένου και της γλωσσικής του διατύπωσης με στόχο να κρίνουν, να επικυρώσουν ή να αμφισβητήσουν θέσεις, απόψεις, ιδεολογία. Έμφαση δίδεται όχι μόνο στο τελικό προϊόν αλλά και στην ίδια τη διαδικασία.

Να κατανοήσουν ότι η παραγωγή γραπτού λόγου δεν συνιστά μια μοναχική αλλά μια έντονα διαλογική και κοινωνική διαδικασία, μέσω της οποίας τα άτομα οργανώνουν τις γνώσεις τους, συνομιλούν με άλλα κείμενα και παρεμβαίνουν στην κοινωνική πραγματικότητα.» (σελ. 4)

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι ενισχύεται το ομαδοσυνεργατικό μοντέλο διδασκαλίας κατά την παραγωγή κειμένων προκειμένου να γίνει αντιληπτό ότι η συγγραφή κειμένων και το τελικό προϊόν είναι αποτέλεσμα διαδικασιών. Οι μαθητές συλλέγουν, καταγράφουν, αναθεωρούν, συγκρίνουν τις αρχικές, ενδιάμεσες και τελικές αλλαγές

και εκδοχές των κειμένων. Ενδιαφέρον προκαλεί η αναφορά του προγράμματος για «διαδικασία εργαστηρίου συγγραφέων». Διαβάζουμε σχετικά:

«Η διαδικασία του εργαστηρίου συγγραφέων εφαρμόζεται συστηματικά, μια και συμβάλλει στο να αναδειχθεί η θέση του προγράμματος ότι η παραγωγή κειμένου δεν νοείται ως μια ατομική και μοναχική διαδικασία αλλά ως μια έντονα διαλογική διαδικασία που αναδύεται μέσα από την ενεργό εμπλοκή των μαθητών και μαθητριών με διαδικασίες συλλογής, σύγκρισης, καταγραφής και αναθεώρησης περιεχομένου και της γλωσσικής του διατύπωσης. Οι μαθητές και οι μαθήτριες είναι υπεύθυνοι/-ες τόσο για την επιλογή των κειμένων που θα συγγράψουν/θα παραγάγουν προφορικά, όσο και για τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την τελική αξιολόγηση της καταλληλότητας και της αποτελεσματικότητάς τους σε σχέση με πραγματικούς/-ές αποδέκτες/-τριες. Η μέθοδος αυτή δίνει έμφαση όχι μόνο στο τελικό προϊόν αλλά στην ίδια τη διαδικασία, ως τρόπο καλλιέργειας γλωσσικών δεξιοτήτων/διαδικαστικών γνώσεων, και διαρκεί όσο είναι απαραίτητο προκειμένου οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι ικανοποιημένοι/-ες με τη δουλειά τους. Ο/η εκπαιδευτικός παίζει το ρόλο του/της συντονιστή/-τριας.» (σελ. 59)

Τα παραπάνω ενισχύουν τον ισχυρισμό ότι αναδύεται ένας λόγος της γραφής ως διαδικασίας, όμως, το νήμα αυτό της σκέψης δεν διαπερνά το πρόγραμμα καθώς ανιχνεύονται ελάχιστα ψήγματα του. Πρόκειται, λοιπόν, για έναν αναδυόμενο λόγο.

Στο πρόγραμμα εντοπίζουμε αναφορές για τις ποικιλίες της νέας ελληνικής και, πιο συγκεκριμένα, για την κυπριακή ελληνική. Το πρόγραμμα προσπαθεί να αναδείξει την νέα πολυγλωσσική και πολυπολυτισμική πραγματικότητα και να προωθήσει τη μελέτη και την επεξεργασία κειμένων υβριδικών ή / και πολυγλωσσικών, ωστόσο το νήμα αυτό της σκέψης δε διαπερνά το πρόγραμμα. Διαβάζουμε σχετικά:

«Να γνωρίσουν τις βασικές δομικές ομοιότητες και διαφορές της νέας ελληνικής και της κυπριακής ποικιλίας και να είναι σε θέση να εντοπίζουν στοιχεία από άλλες ποικιλίες/γλώσσες σε υβριδικά, μεικτά ή πολυγλωσσικά κείμενα.

Να προσεγγίζουν την κυπριακή διάλεκτο ως μια ποικιλία με δομή και συστηματικότητα στη φωνολογία, τη μορφολογία, τη σύνταξη και το λεξιλόγιό της.

Να είναι σε θέση να επεξεργάζονται την ποικιλία των υβριδικών κειμένων που παράγονται από εναλλαγές γλωσσών και κωδίκων που κυριαρχούν σε μια πολύγλωσση και πολυπολιτισμική κοινωνία όπως αυτή της Κύπρου.» (σελ. 3)

Αυτό που προκρίνεται είναι η μελέτη της κυπριακής ποικιλίας, γεγονός που είναι προφανές καθώς αποτελεί κυρίαρχο γλωσσικό κώδικα. Από την άλλη μεριά δε γίνονται αναφορές σε άλλους κυρίαρχους κώδικες, όπως είναι τα αγγλικά⁴, και, ενδεχομένως τα τουρκικά, ούτε και η τάξη φαίνεται να αντιμετωπίζεται ως ένα πολύγλωσσο και πολυπολιτισμικό περιβάλλον (περαιτέρω ανάλυση βλ. **Σημείωση και γλώσσα**).

3.2.1. Σύνδεση των γνώσεων για τη γλώσσα με τις ΤΠΕ

Αναφορικά με τη σύνδεση της γλώσσας με τις ΤΠΕ, αρχικά, παρατηρούμε τα εξής στο παρακάτω παράθεμα:

«Να γνωρίσουν τα μέσα -παραδοσιακά και σύγχρονα- δια των οποίων κωδικοποιούνται τα διάφορα κειμενικά είδη του προφορικού ή/και του γραπτού λόγου (χαρτί, βιβλίο, αφίσα, τηλέφωνο, Η/Υ, τηλεόραση, ραδιόφωνο κ.λπ.)» (σελ. 4)

Είναι φανερό ότι επιδιώκεται να εξοικειωθούν οι μαθητές με τα νέα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα αρχικά σε επίπεδο χρήσης και να πώς αυτά σε ένα δεύτερο επίπεδο, κωδικοποιούν τα διάφορα κειμενικά είδη. Προφανώς, οι συντάκτες του προγράμματος θεωρούν τα σύγχρονα μέσα ως μέσα πρακτικής γραμματισμού. Επιπλέον, διαβάζουμε ότι οι μαθητές επιδιώκεται:

⁴ είναι γνωστή η κυρίαρχη θέση της αγγλικής γλώσσας στην κυπριακή κοινωνία και η χρήση της ακόμα και ανάμεσα σε φυσικούς ομιλητές της κυπριακής ελληνικής.

«Να είναι σε θέση να πλοηγούν σε έντυπες και ηλεκτρονικές πηγές, να αναζητούν ποικίλες πληροφορίες για την κατανόηση εκτεταμένων γραπτών κειμένων που παράγονται όχι μόνο από τα Μ.Μ.Ε. και δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς (ειδήσεις, ρεπορτάζ, χρονογραφήματα, σχόλια, νόμοι, εγκύκλιοι, ανακοινώσεις, ειδοποιήσεις, προσφορές, αναλύσεις, οδηγίες κ.λπ.). αλλά και να σχολιάζουν τις ιδεολογίες που ενυπάρχουν σε γραπτά κείμενα που προέρχονται από τη λογοτεχνία (διηγήματα, μυθιστορήματα, κόμικς, θεατρικά έργα κ.λπ.) και τον επιστημονικό λόγο (εκλαϊκευμένα επιστημονικά άρθρα και βιβλία κ.λπ.).» (σελ. 5)

Από το παραπάνω παράθεμα φαίνεται ότι οι ΤΠΕ αξιοποιούνται ως πηγή άντλησης πληροφοριών και κειμενικών τύπων και ως μέσα πρακτικής γραμματισμού. Πιο ειδικά:

«Να αποκτήσουν δεξιότητες παραγωγής λόγου σε τομείς της σύγχρονης τεχνολογίας (SMS, δικτυακό ημερολόγιο, Facebook, Chat, μάθηση μέσω διαδικτύου, χρήση Skype κ.λπ.) για την κατανόηση των διαφόρων νοημάτων και ιδεολογιών που κυριαρχούν σε διάφορες κοινότητες.

Να είναι σε θέση να συλλέγουν και να αξιοποιούν γλωσσικά δεδομένα από πολλαπλές κοινότητες γλωσσικής πρακτικής στις οποίες μετέχουν οι ίδιοι/οι ίδιες (ενδοομάδες, ψηφιακές κοινότητες, όμιλοι, ομάδες του δημόσιου πεδίου κ.λπ.), δηλαδή να λειτουργούν ως ερευνητές και ερευνήτριες της γλωσσικής ποικιλότητας μέσα σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα χρήσης και να αποκτούν δυναμική πρόσβαση σε πρακτικές γραμματισμού εκτός σχολικής νόρμας.» (σελ. 5)

Από το παραπάνω παράθεμα γίνεται κατανοητό ότι επιδιώκεται να αξιοποιούν οι μαθητές τις ΤΠΕ για παραγωγή λόγου. Πιο ειδικά όμως για τη σύνδεση των ΤΠΕ με την παραγωγή γραπτού λόγου αναφέρεται μονάχα το εξής:

«πολυτροπικά κείμενα, κείμενα, δηλαδή, που συνδυάζουν γραπτό λόγο, ήχο / μουσική και εικόνα, π.χ. διαφημίσεις, συνταγές, παρουσιάσεις, διαλέξεις, ιστοσελίδες επίσημες και ιδιωτικές» (σελ. 52)

Οι ΤΠΕ φαίνεται να συνδέονται περισσότερο με τις διαδικασίες που ακολουθούνται κατά την παραγωγή προφορικών κειμένων:

«Η αναθεώρηση του συνεχούς προφορικού λόγου μπορεί να γίνει σε κάποιες περιπτώσεις με τη βοήθεια του μαγνητοφώνου ή του μαγνητοσκοπημένου υλικού. Ο λόγος μαγνητοφωνείται/μαγνητοσκοπείται, τίθεται σε ακρόαση και σχολιάζονται τα σημεία εκείνα όπου ο λόγος παρουσιάζει κάποιες επικοινωνιακές δυσχέρειες (εκφράσεις που μπορούν να παραπέμπουν σε διαφορετικά νοήματα, ασάφειες κ.λπ.) για το συγκεκριμένο ακροατήριο, ενώ διατυπώνονται προτάσεις από τους μαθητές και τις μαθήτριες για βελτίωση της επικοινωνιακής του αποτελεσματικότητας.» (σελ. 60)

Το παραπάνω παράθεμα αποτελεί και τη μοναδική αναφορά σχετικά με την αξιοποίηση των ΤΠΕ κατά την παραγωγή κειμένων, και πιο συγκεκριμένα προφορικών, στο στάδιο της αναθεώρησής τους. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό, ότι η ένταξη των ΤΠΕ ως μέσων παραγωγής κειμένων, ως μέσα δηλαδή πρακτικής γραμματισμού είναι αρκετά περιορισμένη.

3.3. Γλώσσα και σημείωση

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται οι αντιλήψεις που διέπουν το πρόγραμμα αναφορικά με τη θεώρηση της γλώσσας ως μέρους της σημείωσης. Οι μαθητές επικοινωνούν πλέον αξιοποιώντας ποικίλα σημειωτικά μέσα. Επομένως, η επικοινωνία έχει καταστεί μια σύνθετη πραγματικότητα, ένα επικοινωνιακό σύμπαν μέσα στο οποίο οι άνθρωποι θα πρέπει να αλληλεπιδρούν και να επικοινωνούν αποτελεσματικά. Τα κείμενα, λοιπόν, με τα οποία έρχονται σε επαφή οι μαθητές δεν είναι μονάχα τα παραδοσιακά γραπτά ή προφορικά, αλλά και νέου τύπου κείμενα, πολυτροπικά, τα οποία συνδυάζουν εικόνες, ήχους, μουσική, αξιοποιούν, δηλαδή, ποικίλα σημειωτικά μέσα. Διαβάζουμε σχετικά:

«Τα άτομα αλληλεπιδρούν πλέον με ποικίλους σημειωτικούς τρόπους (δηλαδή με τη γλώσσα, την εικόνα, τον ήχο) σε ένα σύνθετο επικοινωνιακό σύμπαν, που αποτελείται τόσο από πιο παραδοσιακές μορφές κειμένων, γραπτών και προφορικών, όσο και από νέου τύπου κείμενα που γράφονται με ποικίλα σημειωτικά μέσα» (σελ 2)

Στο πρόγραμμα, λοιπόν, καθίσταται σαφής η ανάγκη για πολυτροπική έκφραση του νοήματος.

Διαβάζουμε σχετικά:

«Οι νέες μορφές (ψηφιακού, εικονιστικού, πολυτροπικού) γραμματισμού που κυριαρχούν στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες έχουν οδηγήσει σε νέους τρόπους προσδιορισμού της έννοιας του εγγράμματος ατόμου. Τα άτομα καλούνται πλέον να εξοικειωθούν με νέες κειμενικές πρακτικές, να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο τα κείμενα (γλωσσικά και πολυτροπικά) δομούν κοινωνικές σχέσεις, αναπαράγουν ρατσιστικές και σεξιστικές θέσεις, προβάλλουν ορισμένους τρόπους θέασης της πραγματικότητας ως «φυσικούς», ή αποδομούν στερεότυπα και κυρίαρχες ιδεολογίες.» (σελ. 2)

Τα πολυτροπικά στοιχεία των κειμένων πχ. εικόνα, ήχος, μουσική, διαγράμματα, πίνακες, βίντεο κλπ. παίζουν ουσιαστικό ρόλο. Η ύπαρξή τους, η θέση τους στο κείμενο κλπ. δεν είναι ούτε τυχαία, ούτε «αθώα», καθώς κατ' αυτόν τον τρόπο κατασκευάζουν το νόημα, δομούν ταυτότητες, παράγουν ή αναπαράγουν ιδεολογίες. Οι μαθητές, λοιπόν, επιδιώκεται να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής προσέγγισης, ανάλυσης και ερμηνείας των πολυτροπικών στοιχείων και, επιπλέον, καλούνται οι ίδιοι να παράγουν τέτοιας μορφής κείμενα. Προωθείται, επομένως, μια κριτική θεώρηση της πολυτροπικότητας, γεγονός που παραπέμπει στον κριτικό λόγο. Δε φαίνεται να αξιοποιούνται στοιχεία από το γλωσσοδιδασκτικό λόγο των πολυγραμματισμών, καθώς δεν προτείνονται τρόποι ανάπτυξης δεξιοτήτων αναφορικά με την πολυτροπικότητα ή τη γραμματική της σημείωσης. Αυτό που προτείνεται είναι, κυρίως, η μετατροπή πολυτροπικών κειμένων σε μονοτροπικά και το αντίστροφο ή / και συζήτηση των διαφορών που προκύπτουν μέσα από αντιπαραβολική ανάλυση. Στόχος είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές πώς τα πολυτροπικά στοιχεία κωδικοποιούν τις πληροφορίες, πώς συντελούν στην κατασκευή του νοήματος και πώς δομούν ταυτότητες και αναπαράγουν ιδεολογίες. Παρατηρείται, λοιπόν, κοινωνική γλώσσα που παραπέμπει στον κριτικό λόγο.

3.3.1. Κειμενοκεντρική, λειτουργική και κριτική θεώρηση της διδασκαλίας

Η διδασκαλία της γλώσσας γίνεται υπό το πρίσμα της θεωρίας των κειμενικών ειδών και τις επικοινωνιακής – λειτουργικής προσέγγισης. Οι μαθητές επιδιώκεται να αποκτήσουν α) δεξιότητες οι οποίες απαιτούνται για την ανάλυση των κειμένων, β) γνώσεις που απαιτούνται για την ένταξη των κειμένων στα είδη τους, και γ) γνώσεις για κειμενογλωσσικούς παράγοντες, όπως είναι λόγου χάρη η περίσταση, τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των αποδεκτών, το ύφος, η συνοχή και η σαφήνεια. Τα κείμενα είναι πλαισιωμένα και ενταγμένα στις επικοινωνιακές τους περιστάσεις, επομένως, οι μαθητές θα πρέπει να εντοπίζουν αυτές τις παραμέτρους και το ευμετάβλητο του κοινωνικοπολιτισμικού περιβάλλοντος. Θα πρέπει να αναπτύξουν δεξιότητες και στρατηγικές για «εντοπισμό παραγόντων που συνθέτουν το στενό εξωγλωσσικό συγκείμενο και το ευρύτερο κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον» (σελ. 39).

Οι μαθητές καλούνται συνολικά να κατακτήσουν γνώσεις αναφορικά με τα χαρακτηριστικά των κειμένων και τους κειμενικούς μηχανισμούς και, εν τέλει, η διδασκαλία να λάβει μια κειμενοκεντρική προοπτική, κατά την οποία θα αξιοποιούνται κειμενογλωσσολογικές έννοιες όπως για παράδειγμα «συνοχή, συνεκτικότητα, προθετικότητα, αποδεκτότητα, διακειμενικότητα». Βέβαια, αυτή η κειμενοκεντρική οπτική δεν μπορεί να παραβλέψει το επικοινωνιακό – λειτουργικό πλαίσιο δεδομένου ότι η γλώσσα χρησιμοποιείται πάντα ως κείμενο και πάντα σε σχέση με την επικοινωνιακή περίσταση.

Μια τέτοια προοπτική για τη διδασκαλία της γλώσσας δε μπορεί να αγνοήσει πορίσματα που προέρχονται από το χώρο του κριτικού γραμματισμού. Η γλώσσα δε είναι απλά ένα σύστημα επικοινωνίας, αλλά πολύ περισσότερο ένα μέσο κατασκευής του κοινωνικού κόσμου. Οι μαθητές, δηλαδή, επιδιώκεται να κατανοήσουν πώς τα δομικά και λειτουργικά στοιχεία της γλώσσας κατασκευάζουν έννοιες, κατηγορίες, νοήματα, ταυτότητες, κοινωνικές σχέσεις, ιδεολογίες. Με άλλα λόγια στόχος της διδασκαλίας της γλώσσας είναι η απόκτηση της «γλωσσικής κριτικής ενημερότητας». Μέσω του κριτικού γραμματισμού οι μαθητές συνειδητοποιούν ότι τα νοήματα δεν είναι «φυσικά», και υπ' αυτήν την έννοια αναπαράγονται ή ανατρέπονται. Επομένως, κατ' αυτόν τον τρόπο οι μαθητές γίνονται φορείς της κοινωνικής αλλαγής και των κοινωνικών πρακτικών.

Όπως διαβάζουμε και στο παρακάτω παράθεμα, επαναπροσδιορίζεται το περιεχόμενο του εγγράμματος ατόμου:

«Οι νέες μορφές (ψηφιακού, εικονιστικού, πολυτροπικού) γραμματισμού που κυριαρχούν στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες έχουν οδηγήσει σε νέους τρόπους προσδιορισμού της έννοιας του εγγράμματος ατόμου. Τα άτομα καλούνται πλέον να εξοικειωθούν με νέες κειμενικές πρακτικές, να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο τα κείμενα (γλωσσικά και πολυτροπικά) δομούν κοινωνικές σχέσεις, αναπαράγουν ρατσιστικές και σεξιστικές θέσεις, προβάλλουν ορισμένους τρόπους θέασης της πραγματικότητας ως «φυσικούς», ή αποδομούν στερεότυπα και κυρίαρχες ιδεολογίες.» (σελ. 2)

3.3.2. Πολυγλωσσική, πολυπολιτισμική θεώρηση

Η πρόταση για μια επικοινωνιακή, κειμενοκεντρική προσέγγιση της διδασκαλίας της γλώσσας με στοιχεία κριτικού γραμματισμού, μπορεί να αξιοποιηθεί στις σύγχρονες πολυγλωσσικές και πολυπολιτισμικές τάξεις. Τέτοιες αναφορές γίνονται στο πρόγραμμα, όπως φαίνεται στο παράθεμα:

«Οι νέες μορφές (ψηφιακού, εικονιστικού, πολυτροπικού) γραμματισμού που κυριαρχούν στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες έχουν οδηγήσει σε νέους τρόπους προσδιορισμού της έννοιας του εγγράμματου ατόμου.» (σελ. 2)

«Να γνωρίσουν τις βασικές δομικές ομοιότητες και διαφορές της νέας ελληνικής και της κυπριακής ποικιλίας και να είναι σε θέση να εντοπίζουν στοιχεία από άλλες ποικιλίες/γλώσσες σε υβριδικά, μεικτά ή πολυγλωσσικά κείμενα.» (σελ. 3)

«Να είναι σε θέση να επεξεργάζονται την ποικιλία των υβριδικών κειμένων που παράγονται από εναλλαγές γλωσσών και κωδίκων που κυριαρχούν σε μια πολύγλωσση και πολυπολιτισμική κοινωνία όπως αυτή της Κύπρου.» (σελ. 3)

«Αξιοποιείται η πολυγλωσσία της τάξης, τόσο από δομική σκοπιά (κατανόηση βασικών δομικών διαφορών μεταξύ των γλωσσών της τάξης) όσο και από τη σκοπιά των πολλαπλών πρακτικών γραμματισμού (αξιοποίηση εναλλακτικών πρακτικών γραμματισμού που μπορεί να φέρουν στην τάξη μαθητές/μαθήτριες που είναι φυσικοί ομιλητές/ομιλήτριες άλλων γλωσσών.)» (σελ. 58)

Από τα παραπάνω φαίνεται πως το πρόγραμμα αφογκράζεται τη σύγχρονη πραγματικότητα της πολυπολιτισμικής και πολυγλωσσικής τάξης. Ωστόσο, το νήμα αυτό της σκέψης δε φαίνεται να διαπερνά το πρόγραμμα και μένει στο επίπεδο της απλής ρητορείας. Το πρόγραμμα φαίνεται να αντιμετωπίζει την τάξη γλωσσικά και πολιτισμικά ομοιογενή.

3.3.3. Σύνδεση της γλώσσας και σημείωσης με τις ΤΠΕ

Στο πρόγραμμα μπορεί κανείς να εντοπίσει τις προτάσεις για αξιοποίηση των ΤΠΕ αναφορικά με τις επιδιωκόμενες γνώσεις για τη γλώσσα και γενικά τη σημείωση.

Αρχικά, η κειμενοκεντρική οπτική διδασκαλίας οδηγεί το πρόγραμμα να προσεγγίσει τις ΤΠΕ ως πηγή άντλησης ψηφιακών κειμένων. Εκτός των άλλων, λοιπόν, στην τάξη αξιοποιούνται ψηφιακά κείμενα, κείμενα νέου γραμματισμού. Διαβάζουμε σχετικά:

«Το περιεχόμενο επομένως απαρτίζεται από κείμενα, προφορικά, γραπτά και ψηφιακά, που διερευνούν θέματα τα οποία επιλέγονται από τη σχολική κοινότητα ως ενδιαφέροντα. Τα κείμενα αυτά προέρχονται από μια τεράστια ποικιλία πηγών, έντυπων, προφορικών και ηλεκτρονικών, και από ποικίλες κοινότητες, τοπικές κοινωνίες, ψηφιακές κ.λπ.» (σελ. 6)

Τα κείμενα περιλαμβάνουν κυρίως

«κείμενα δημοσιογραφικού (ραδιοφωνικού ή/και τηλεοπτικού) λόγου, π.χ. ειδήσεις, ρεπορτάζ, διαφημίσεις, δελτία καιρού, ανακοινώσεις, συνταγές» (σελ. 39)

«πολυτροπικά κείμενα, κείμενα, δηλαδή, που συνδυάζουν προφορικό λόγο, ήχο / μουσική και εικόνα, π.χ. διαφημίσεις, συνταγές, διαλέξεις με οπτικοακουστικό υλικό, ντοκυμανταίρ (βλ. και παραπάνω)» (σελ. 44)

«πολυτροπικά κείμενα, κείμενα, δηλαδή, που συνδυάζουν γραπτό λόγο, ήχο / μουσική και εικόνα, π.χ. διαφημίσεις, συνταγές, παρουσιάσεις, διαλέξεις, ιστοσελίδες επίσημες και ιδιωτικές (βλ. και παραπάνω)» (σελ. 48)

και αντιμετωπίζονται ως μέσα πρακτικής γραμματισμού. Διαβάζουμε σχετικά:

«Να γνωρίσουν τα μέσα -παραδοσιακά και σύγχρονα- δια των οποίων κωδικοποιούνται τα διάφορα κειμενικά είδη του προφορικού ή/και του γραπτού λόγου (χαρτί, βιβλίο, αφίσα, τηλέφωνο, Η/Υ, τηλεόραση, ραδιόφωνο κ.λπ.)» (σελ. 4)

Επιπλέον, οι ΤΠΕ αντιμετωπίζονται ως κοινότητες πρακτικής γραμματισμού δεδομένου ότι οι μαθητές θα πρέπει «να αποκτήσουν δεξιότητες παραγωγής λόγου σε τομείς της σύγχρονης τεχνολογίας (SMS, δικτυακό ημερολόγιο, Facebook, Chat, μάθηση μέσω

διαδικτύου, χρήση Skype κ.λπ.) για την κατανόηση των διαφόρων νοημάτων και ιδεολογιών που κυριαρχούν σε διάφορες κοινότητες.» (σελ. 5). Επισημαίνουμε ότι στο πρόγραμμα δε δίνεται έμφαση στην κριτική προσέγγιση των ίδιων των ΤΠΕ, ούτε στην κριτική αξιολόγηση της αξιοπιστίας των πηγών και των πληροφοριών. Επιπλέον, ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύνδεση των ΤΠΕ με την παραγωγή κειμένων (για παράδειγμα ιστοσελίδων) με προφανή την αξιοποίηση της πολυτροπικότητας. Τέλος, δεν παρατηρείται σύνδεση των μαθητών με την πολυπολιτισμική πραγματικότητα μέσω των ΤΠΕ.

Συνοπτικά καταλήγουμε στα εξής: από τη μια, κυρίαρχοι λόγοι αναδεικνύονται ο κειμενοκεντρικός υπό το πρίσμα της επικοινωνιακής – λειτουργικής χρήσης της γλώσσας και ο κριτικός. Πρόκειται, δηλαδή, για μια μίξη γλωσσοδιδακτικών λόγων. Το γεγονός αυτό δεν είναι παράδοξο, καθώς παρατηρείται μεταξύ των λόγων *διαλογικότητα*⁵ (Fairclough, 2003).

Συμπερασματικά παρατηρείται μια μίξη γλωσσοδιδακτικών λόγων αναφορικά με τις γνώσεις για τη γλώσσα και τη σημείωση. Από τη μια μεριά έχουμε ως κυρίαρχους λόγους τον κειμενοκεντρικό και τον κριτικό υπό το πρίσμα της επικοινωνιακής προσέγγισης διδασκαλίας της γλώσσας και από την άλλη παρατηρούνται επιρροές από το λόγο των πολυγραμματισμών και ψήγματα αντιλήψεων, που προέρχονται από το χώρο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

3.4. Διδακτικές πρακτικές και ταυτότητες

Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζεται πώς το περιεχόμενο της διδασκαλίας αναφορικά με τις επιδιωκόμενες γνώσεις για τη γλώσσα, τον κόσμο και τη σημείωση, πραγματώνονται μέσα από συγκεκριμένες διδακτικές πρακτικές. Επιπλέον, εξετάζεται και το είδος των κοινωνικών ταυτοτήτων, ή αλλιώς Λόγων, που το πρόγραμμα είτε προϋποθέτει είτε επιχειρεί να κατασκευάσει.

⁵ απόδοση του όρου *interdiscursivity*.

3.4.1. Ταυτότητες εκπαιδευτικών και μαθητών

Αρχικά, εξετάζουμε τον τρόπο με τον οποίο αναπλαισιώνεται ο ρόλος των κοινωνικών πρωταγωνιστών⁶. Πιο συγκεκριμένα, το πρόγραμμα τοποθετεί στο προσκήνιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας το μαθητή. Βασική επιδίωξη του προγράμματος είναι να «καταστήσει τους μαθητές συμμετοχούς στη μαθησιακή διαδικασία» (σελ. 2), προϋποθέτει, δηλαδή, μαθητές ενεργούς, συμμετοχικούς, αυτόνομους και αυτενεργούς. Οι μαθητές ενθαρρύνονται να εργάζονται ατομικά και συλλογικά, να παράγουν και να συνδημιουργούν κείμενα, να συμμετέχουν στα επικοινωνιακά γεγονότα, να έρθουν σε επαφή με τον κόσμο και να αναλάβουν δράση. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η πρόταση οι μαθητές να δραστηριοποιηθούν εκτός τάξης και να αναλάβουν εθνογραφικό ρόλο, δηλαδή, να χρησιμοποιούν το γλωσσικό τους σύστημα ορθά σε διαφορετικά κοινωνικοπολιτισμικά περιβάλλοντα. Φαίνεται δηλαδή και πάλι να αναδύεται ο λόγος της επικοινωνιακής – λειτουργικής προσέγγισης της διδασκαλίας αξιοποιώντας εργαλεία από την εθνογραφία της επικοινωνίας (Hymes, 1974). Αξίζει να επισημάνουμε το γεγονός ότι το πρόγραμμα θεωρεί το μαθητή φορέα γλωσσικού και πολιτισμικού κεφαλαίου, το οποίο πρέπει να ενεργοποιηθεί, ώστε να οικοδομηθεί πάνω σε αυτό η νέα γνώση (εποικοδομιστικές αντιλήψεις).

Πιο συγκεκριμένα:

«δραστηριότητες ενεργοποίησης διαφορετικών πτυχών προϋπάρχουσας γνώσης στους μαθητές και τις μαθήτριες για την παραγωγή κειμένων που απευθύνονται σε διαφορετικούς αποδέκτες/-τριες (εξειδικευμένο κοινό κ.λπ.)» (σελ. 44)

«Να μάθουν να ασκούν κριτική σε πρακτικές που ενθαρρύνουν μια στάση περι γνώσης ως κτήματος λίγων, καθώς και σε πρακτικές που δεν αποδομούν τους παραδοσιακούς ρόλους του/της εκπαιδευτικού και των μαθητών/-τριών, που δεν διασφαλίζουν την ισότιμη συμμετοχή μαθητών/-τριών σε ευκαιρίες μάθησης και σε μαθησιακές δραστηριότητες που δεν αξιοποιούν τη δημιουργικότητα των παιδιών, τη φαντασία τους, το γλωσσικό και πολιτισμικό τους.» (σελ. 5)

⁶ απόδοση του όρου *actors*.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο δε μπορεί παρά να αναπλαισιωθεί και ο ρόλος του εκπαιδευτικού. Ο εκπαιδευτικός απομακρύνεται από το επίκεντρο της διδακτικής πράξης (παλαιό δασκαλοκεντρικό μοντέλο), αποκτά ρόλο δευτεραγωνιστή. Ο διδάσκων λειτουργεί περισσότερο ως συντονιστής, διευκολυντής της διαδικασίας. Οι σχέσεις που αναπτύσσει με τους μαθητές είναι ισότιμες και τίθενται σε δημοκρατική βάση. Διαβάζουμε σχετικά:

Ο/η διδάσκων/-ουσα έχει ρόλο συντονιστή/-τριας και ισότιμου/-ης συνομιλητή/-τριας κατά τη διδασκαλία και τη διεκπεραίωση των διαφόρων γλωσσικών δραστηριοτήτων. (σελ. 58)

Ο/η εκπαιδευτικός παίζει το ρόλο του / της συντονιστή / -τριας. (σελ. 59)

Οι μαθητές αλληλεπιδρούν δημιουργικά με τον εκπαιδευτικό, συνεργάζονται και συνδιαμορφώνουν όχι μόνο το πρόγραμμα αλλά και τα κριτήρια αξιολόγησης. Το γεγονός αυτό διαφαίνεται από τα παρακάτω παραθέματα:

«Με δεδομένες τις αρχές και τις θέσεις του παρόντος προγράμματος, η αξιολόγηση προσδιορίζεται ως κριτική εξέταση των διαφόρων πτυχών της διαδικασίας που η ίδια η τάξη ως κοινότητα επέλεξε να συνδιαμορφώσει.»

«Η συνδιαμόρφωση κριτηρίων αξιολόγησης από εκπαιδευτικό και μαθήτριες/μαθητές είναι ένας ιδιαίτερα χρήσιμος μηχανισμός ελέγχου της στοχοθεσίας και της βιωσιμότητάς της, καθώς και ένας τρόπος να αξιολογηθεί το γλωσσικό μάθημα ως ένα σύνολο πρακτικών γραμματισμού των οποίων οι ομοιότητες και οι διαφορές με τις μη σχολικές πρακτικές γραμματισμού πρέπει να βρίσκονται υπό διαρκή εξέταση, εφόσον ο βασικός σκοπός του Προγράμματος είναι η καλλιέργεια της κριτικής διάστασης.» (σελ. 61)

3.4.2. Διδακτικές πρακτικές

Μέσα στο πλαίσιο της καλλιέργειας του κριτικού γραμματισμού στους μαθητές, ο εκπαιδευτικός δε μπορεί παρά να ενθαρρύνει τους μαθητές να «*αποδομούν τους πα-*

ραδοσιακούς ρόλους» (σελ. 5) τόσο των ίδιων των εκπαιδευτικών όσο και των συμμαθητών τους.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι οι συντάκτες του προγράμματος χρησιμοποιούν κοινωνική γλώσσα που παραπέμπει σε προοδευτικές παιδαγωγικές αντιλήψεις και θεωρίες μάθησης, καθώς και σε γλωσσοδιδασκτικό λόγο που αντλεί από κριτικές παραδόσεις.

Αναφορικά με την πραγμάτωση της διδασκαλίας και τον τρόπο (manner) καλλιέργειας του γραμματισμού, διαπιστώνονται τα εξής: Αρχικά, το πρόγραμμα προτείνει δραστηριότητες εν είδει διδακτικών συμβάντων και υιοθετεί την πραγμάτωση της διδασκαλίας μέσω θεματικών δραστηριοτήτων (μέθοδος project). Διαβάζουμε σχετικά:

«Οι ενότητες που σχεδιάζονται για την καλλιέργεια του γραμματισμού έχουν τη μορφή σχεδίων δράσης (projects) που στηρίζονται, αξιοποιούν και εμπλουτίζουν τις γνώσεις γραμματισμού των μαθητών / -τριών. Η συλλογή δεδομένων γίνεται κυρίως εκτός σχολείου, με σκοπό οι μαθητές και οι μαθήτριες να αναλάβουν το ρόλο εθνογράφων των γλωσσικών τους κοινοτήτων.» (σελ. 5)

Επειδή είναι αδύνατο να παραθέσουμε όλες τις ενδεικτικές δραστηριότητες που προτείνονται από το Π.Σ., θα επιμείνουμε σ' αυτές που θεωρούμε ότι βοηθούν τον αναγνώστη να αποκτήσει μια ολοκληρωμένη εικόνα των όσων προτείνονται. Επισημαίνουμε ότι οι δραστηριότητες αφορούν κυρίως την επεξεργασία κειμένων προφορικών, γραπτών, πολυτροπικών και ψηφιακών. Η επεξεργασία αυτή αφορά το κείμενο μέσα σε επικοινωνιακές περιστάσεις, ως νοηματική δομή, ως κοινωνική πράξη και, τέλος, ως αντικείμενο αξιολόγησης.

Συνοψίζουμε, λοιπόν, στις εξής πράξεις (actions):

- ενεργοποίηση προϋπάρχουσας γνώσης
- αξιοποίηση πηγών
- σύγκριση και αντιπαραβολή κειμένων με στόχο την κατανόηση κειμενογλωσσικών μηχανισμών

- μετασχηματισμοί κειμένων από ένα κειμενικό είδος σε κάποιο άλλο
- μετατροπή μονοτροπικών κειμένων σε πολυτροπικά και το αντίστροφο και μετέπειτα συζήτηση των διαφορών που προκύπτουν.
- κριτική επεξεργασία και ανάλυση κειμένων
- αναθεωρήσεις κειμένων, αναπροσαρμογές τους και σχολιασμός των διαφορών
- επεξεργασία κειμένων, υποβολή διευκρινιστικών ερωτήσεων, ερμηνεία άγνωστων λέξεων, επισήμανση λεπτομερειών, πλαγιότιτλων, λέξεων-κλειδιά, κεντρικού νοήματος με τελικό στόχο τη συγγραφή περίληψης
- συζήτηση, σύγκριση και διατύπωση αξιολογικών κρίσεων για τη γλώσσα, τη μορφή, το περιεχόμενο, την αισθητική, τη λειτουργία των κειμένων, τις κοινωνικές πράξεις που επιτελούν (πχ. κατασκευάζουν ιδεολογίες, ταυτότητες κλπ.)
- συζήτηση – αιτιολόγηση γύρω από θέματα γλωσσικών, υφολογικών και σημειωτικών επιλογών
- κριτική εξέταση των πολυτροπικών στοιχείων των κειμένων
- ιδεοθύελλες και παραγωγή κειμένων
- δημιουργική γραφή
- αξιολόγηση κειμένων μέσα από την κατάρτιση κριτηρίων αξιολόγησης

Η διεκπεραίωση των παραπάνω δραστηριοτήτων δεν είναι ρητά συνδεδεμένη με το σχολικό χώρο και χρόνο. Ο γραμματισμός των μαθητών δύναται να συνεχίζεται και εκτός σχολικού χώρου και ωρολογίου προγράμματος δεδομένου ότι οι θεματικές «δεν αναπτύσσονται σε συγκεκριμένες διδακτικές ώρες (10 ή 12 ώρες), αλλά μπορούν να επεκτείνονται χρονικά όσο οι μαθητές και οι μαθήτριες δείχνουν ενδιαφέρον και φαίνεται ότι η γλωσσική καλλιέργεια είναι αποτελεσματική.» (σελ. 59). Οι μαθητές επιδιώκεται να ερευνούν τη γλωσσική ποικιλότητα «μέσα σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα χρήσης και να αποκτούν δυναμική πρόσβαση σε πρακτικές γραμματισμού εκτός σχολικής νόρμας.» (σελ. 5)

3.4.3. Σύνδεση των διδακτικών πρακτικών και ταυτοτήτων με τις ΤΠΕ

Στο παρόν υποκεφάλαιο επιχειρείται ανάλυση της αξιοποίησης των ΤΠΕ στην πραγμάτωση του μαθήματος της γλώσσας και στη δόμηση ταυτοτήτων – Λόγων μαθητών και εκπαιδευτικών.

Αρχικά, επισημαίνουμε ότι τα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα αξιοποιούνται ως πηγή άντλησης πληροφοριών και ως μέσα πρακτικής γραμματισμού. Εντούτοις, δε παρατηρείται αυστηρή οριοθέτηση του πλαισίου αξιοποίησης των ΤΠΕ. Δε προτείνονται δηλαδή συγκεκριμένοι τρόποι χρήσης τους. Η αξιοποίησή τους προφανώς προσαρμόζεται στη διδασκαλία ανάλογα με το επίπεδο γραμματισμού των μαθητών. Από τη μια οι μαθητές αντλούν από τα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα νέα κειμενικά είδη, ψηφιακά και πολυτροπικά, και αποκτούν πρόσβαση σε νέες μορφές πρακτικής γραμματισμού. Ο γραμματισμός, επομένως, συνεχίζεται και έξω από το σχολικό χώρο και χρόνο. Από τα προηγούμενα φαίνεται ότι το πλαίσιο είναι γενικό, συγκεχυμένο και ασαφές.

Το πρόγραμμα προϋποθέτει μαθητές ικανούς να «διαβάσουν» τη σύγχρονη πολυπολιτισμική, πολυγλωσσική, ψηφιακή πραγματικότητα και επιπλέον, επιχειρεί να κατασκευάσει κριτικά εγγράμματα υποκείμενα ικανά να μπορούν να επεξεργάζονται κείμενα, να τα προσεγγίζουν κριτικά, να αποδομούν κυρίαρχες ταυτότητες και ιδεολογίες. Επομένως, η έννοια του κλασικού γραμματισμού αναπλαισιώνεται, διευρύνεται (νέος γραμματισμός). Οι ΤΠΕ προωθούν τις νέες μορφές γραμματισμού είτε ως πηγές άντλησης πληροφοριών και κειμένων είτε ως μέσα πρακτικής νέου γραμματισμού. Αυτό που δεν επιχειρείται είναι μια κριτική προσέγγιση των ίδιων των μέσων ως μέσων πρακτικής γραμματισμού.

Το πρόγραμμα φιλοδοξεί να κατασκευάσει και Λόγους εκπαιδευτικών. Αν και δεν αναφέρεται ρητά στο πρόγραμμα, οι εκπαιδευτικοί επιδιώκεται να είναι καταρτισμένοι και επιμορφωμένοι, ευέλικτοι, ικανοί να «διαβάζουν» τη σύγχρονη, πολυπολιτισμική και πολυγλωσσική τάξη, να κάνουν ανάλυση αναγκών και να προσαρμόζουν τη διδασκαλία τους στο επίπεδο γραμματισμού των μαθητών. Τονίζουμε ότι στο πρόγραμμα δεν προτείνονται συγκεκριμένοι τρόποι αξιοποίησης των ΤΠΕ από τους εκπαιδευτικούς κατά τη διδακτική πρακτική. Οι ΤΠΕ δε φαίνεται να αξιοποιούνται ως μέσα αναμόρφωσης και αναπλαισίωσης της διδακτικής πρακτικής, παρά μόνο ως περιβάλλοντα ανεύρεσης πληροφοριών και ως μέσα πρακτικής γραμματισμού.

4. Συμπεράσματα και συζήτηση

4.1. Γενικές διαπιστώσεις

Από την παραπάνω ανάλυση καταλήγουμε στις εξής διαπιστώσεις: Το πρόγραμμα σπουδών της κυπριακής δημοκρατίας για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι ένα ανοιχτό, προοδευτικό, σύγχρονο πρόγραμμα που προσπαθεί να αφογκραστεί τα νέα δεδομένα της σύγχρονης πραγματικότητας (πολυγλωσσία, πολυπολιτισμός, ψηφιακά περιβάλλοντα, πολυτροπικότητα). Από την άλλη όμως κινδυνεύει να διολισθήσει σε γενικευτικές προτάσεις και ασάφειες δεδομένου ότι και το περιεχόμενο, και οι πρακτικές και η αξιοποίηση των ΤΠΕ είναι αρκετά συγκεχυμένα.

Μια *μίξη* γλωσσοδιδακτικών λόγων διαπερνά το πρόγραμμα ως μακροκειμενικό είδος, λόγων που αντλούν από την επικοινωνιακή – λειτουργική προσέγγιση διδασκαλίας της γλώσσας, την κειμενοκεντρική θεωρία και, τέλος, την κριτική παράδοση. Η *μίξη* αυτή των γλωσσοδιδακτικών λόγων οφείλεται στη *διαλογικότητα*⁷ (Fairclough, 2003). Από την άλλη, παρατηρούμε να δίνεται έμφαση στην πολυτροπικότητα χωρίς όμως το πρόγραμμα να εστιάζει στο πώς τα πολυμέσα και η νέα τεχνολογία επηρεάζουν τον τρόπο που επικοινωνούμε, γεγονός που θα παρέπεμπε στο λόγο των πολυγραμματισμών. Φαίνεται, επιπλέον, να αναδύονται αντιλήψεις και προβληματισμοί αναφορικά με τη νέα πολυπολιτισμική και πολυγλωσσική κοινωνία, επομένως, και τάξη, όμως το νήμα αυτό της σκέψης δε διατρέχει το πρόγραμμα και φαίνεται πως δεν αξιοποιούνται εργαλεία και μέθοδοι από το χώρο της διαπολιτισμικής αγωγής ή της διδασκαλίας της γλώσσας ως δεύτερης / ξένης.

Το πρόγραμμα φιλοδοξεί να κατασκευάσει Λόγους – εγγράμματα ταυτότητες μαθητών. Οι μαθητές επιδιώκεται να μπορούν να επεξεργάζονται μια ευρεία ποικιλία κειμένων, προφορικών, γραπτών, πολυτροπικών, ψηφιακών, να μπορούν να λειτουργούν αποτελεσματικά στις διάφορες επικοινωνιακές περιστάσεις και, βεβαίως, να μπορούν να χειρίζονται τη γλώσσα στην ιδεολογική της διάσταση. Επομένως, το πρόγραμμα επιδιώκει να καταστήσει τους μαθητές – αυριανούς πολίτες, κριτικά εγγράμματα υποκειμένα. Επιπλέον, το πρόγραμμα επιδιώκει να κατασκευάσει και Λόγους

⁷ απόδοση του όρου *interdiscursivity*.

εκπαιδευτικών. Ο εκπαιδευτικός απομακρύνεται από το προσκήνιο και αναλαμβάνει ρόλο δευτεραγωνιστή, συντονιστή κατά τη διεκπεραίωση των δραστηριοτήτων και διευκολυντή των μαθητών. Ο εκπαιδευτικός λαμβάνει υπόψη του το γλωσσικό και πολιτισμικό κεφάλαιο των μαθητών του, συνεργάζεται και συνδιαμορφώνει τις θεματικές και τις δραστηριότητες ανάλογα με το ενδιαφέρον, τις ανάγκες και το επίπεδο των μαθητών, αλλά και τα κριτήρια αξιολόγησης της μαθησιακής διαδικασίας. Ο εκπαιδευτικός είναι ευέλικτος, ενεργός και δραστήριος, λειτουργεί με αυξημένο επαγγελματισμό.

Συνολικά, ακολουθώντας τον Goffman (Koutsogiannis, υπό δημοσίευση) οι συντάκτες του προγράμματος λειτουργούν ως *εντολείς* ενώ εκπαιδευτικοί και μαθητές ως *συγγραφείς* των διδακτικών κειμενικών πραγματώσεων.

4.2. Διαπιστώσεις για την αξιοποίηση των ΤΠΕ

Από την ανάλυση του προγράμματος διαπιστώνουμε τα εξής αναφορικά με την ένταξη και αξιοποίηση των ΤΠΕ. Αρχικά, εύκολα γίνεται αντιληπτή η ανάγκη για ευρύτερη ένταξη των ΤΠΕ κατά τη μαθησιακή διαδικασία. Οι μαθητές αποκτούν επαφή, εξοικειώνονται με τα νέα τεχνολογικά μέσα, κυρίως τον ηλεκτρονικό υπολογιστή, και μαθαίνουν πώς να τα χρησιμοποιούν.

Οι ΤΠΕ και τα νέα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα πρωτίστως αξιοποιούνται ως πηγές άντλησης νέων κειμενικών ειδών. Οι μαθητές αποκτούν ικανότητες πλοήγησης στα νέα μέσα και άντλησης κειμένων. Τα κειμενικά είδη αφορούν κυρίως πολυτροπικά και ψηφιακά κείμενα. Προτείνεται η επεξεργασία των κειμένων αυτών προκειμένου να προωθηθεί ο ψηφιακός και πολυτροπικός γραμματισμός των μαθητών. Υπ' αυτήν την έννοια προωθείται η ανάλυση και η επεξεργασία όχι μόνο της γλώσσας αλλά και των άλλων σημειωτικών μέσων. Ταυτόχρονα προωθείται και η καλλιέργεια της κριτικής οπτικής, δηλαδή, επιδιώκεται να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές πώς η γλώσσα και τα άλλα σημειωτικά μέσα κατασκευάζουν οπτικές της πραγματικότητας, αναπαράγουν ιδεολογίες και δομούν ταυτότητες. (γνώσεις για τη γλώσσα.)

Οι ΤΠΕ και τα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα αντιμετωπίζονται και ως μέσα πρακτικής νέου γραμματισμού. Οι μαθητές αξιοποιούν τα νέα αυτά περιβάλλοντα, ώστε να συμμετέχουν σε ψηφιακές κοινότητες να αλληλεπιδρούν και να συνεργάζο-

νται. Επομένως, ο γραμματισμός συνεχίζεται και εκτός σχολικού χώρου και χρόνου. Επιπλέον, καλλιεργείται και μια κριτική οπτική των νοημάτων και των ταυτοτήτων που αναπαράγονται στα νέα αυτά περιβάλλοντα (γνώσεις για τον κόσμο). Ωστόσο, το πρόγραμμα δεν προτείνει μια κριτική προσέγγιση των ίδιων των τεχνολογικών μέσων και των αλλαγών που επιφέρει η χρήση τους στην ίδια την επικοινωνία.

Το πρόγραμμα εστιάζει αφενός, στην επικοινωνιακή – λειτουργική προσέγγιση της γλώσσας και αφετέρου αξιοποιεί αντιλήψεις από τη θεωρία των κειμενικών ειδών (κοινωνικοπολιτισμικές και κειμενοκεντρικές προσεγγίσεις). Επομένως, οι ΤΠΕ αξιοποιούνται ως πηγές άντλησης κειμενικών ειδών ενταγμένων σε αυθεντικά πλαίσιο. Επιπλέον, προωθείται κριτική προσέγγιση των κειμένων αυτών (κοινωνικοπολιτισμικές προσεγγίσεις). Από την άλλη δε φαίνεται να αξιοποιούνται οι δυνατότητες που δίνουν οι ΤΠΕ για συμμετοχή των μαθητών σε άλλες κουλτούρες και πολιτισμούς της στενής ή / και ευρύτερης κοινότητας (πολυπολιτισμικές προσεγγίσεις). Επιστημαίνουμε ότι οι ΤΠΕ αξιοποιούνται για τη συγγραφή πολυτροπικών και πολυμεσικών κειμένων (πχ. κατασκευή ιστοσελίδων). (γνώσεις για τη γλώσσα και τη σημείωση).

Αξιοποιώντας το μεταφορικό σχήμα των τριών ομόκεντρων κύκλων που προτείνει ο Κουτσογιάννης (Koutsogiannis, υπό δημοσίευση) επιστημαίνουμε τα εξής. Η αξιοποίηση των ΤΠΕ εντάσσεται στους δύο πρώτους εσωτερικούς κύκλους, δηλαδή, την αξιοποίησή τους ως πηγές άντλησης δεδομένων και κειμένων (1^{ος} κύκλος) και ως μέσα πρακτικής γραμματισμού (2^{ος} κύκλος). Στον τρίτο κύκλο οι ΤΠΕ αξιολογούνται κριτικά μέσα από μια ιστορική ερμηνευτική προσέγγιση. Προβληματισμοί αναφορικά με το είδος των τεχνολογιών που αξιοποιούνται, με το είδος των διδακτικών πρακτικών που εφαρμόζονται αλλά και το είδος των εγγράμματων ταυτοτήτων που προτείνεται να κατασκευαστούν, δε φαίνεται να έχουν θέση στο κυρίακό πρόγραμμα σπουδών.

Συνοπτικός Πίνακας Συμπερασμάτων

Στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνονται συνοπτικά οι ιδιαιτερότητες του κυπριακού προγράμματος.

ΚΥΠΡΟΣ	Γλωσσικό Μάθημα	ΤΠΕ
Δευτεροβάθμια Εκ- παίδευση		
Γνώσεις για τον κό- σμο, στάσεις, αξίες, πρότυπα	- ο μαθητής ως σύγχρονος δημοκρατικός πολίτης, εξωστρεφής, συμμετοχικός, αυτόνομος, αυτενεργός, ευαισθητοποιημένος σε θέματα εθνικά και υπερεθνικά, με αναπτυγμένη κριτική ικανότητα	- περιβάλλον διεπαφής - κριτική θεώρηση πτυχών του κόσμου
Γνώσεις για τη γλώσσα	- εστίαση στη λειτουργική διάσταση της γλωσσικής δομής - εστίαση σε κειμενογλωσσ(ολογ)ικούς παράγοντες - κριτική ανάλυση της γλώσσας των κειμένων	- περιβάλλοντα άντλησης νέων κειμενικών ειδών - παραγωγή κειμένων στα νέα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα (π.χ. ψηφιακές κοινότητες)
Σημείωση / γλώσσα	- γλώσσα επικοινωνιακό – λειτουργικό μέσο (επικοινωνιακή προσέγγιση) - επεξεργασία κειμένων (θεωρία κειμενικών ειδών) κριτική ανάλυση λόγου με στόχο την κριτική γλωσσική επίγνωση (κριτική προσέγγιση) - πολυτροπικότητα ως μέσο κατασκευής του νοήματος - πολυγλωσσία και πολυπολιτισμός (χωρίς αναφορές σε συγκεκριμένες γλώσσες π.χ. αγγλικά, τουρκικά)	- μέσο πρακτικής γραμματισμού - ως κοινότητες πρακτικής γραμματισμού - ανάλυση και επεξεργασία του τρόπου οργάνωσης των νέων κειμενικών ειδών - ανάλυση της πολυτροπικότητας - κριτική ανάλυση και κατανόηση των ταυτοτήτων και των ιδεολογιών που κυριαρχούν σε ψηφιακά περιβάλλοντα
Διδακτικές Πρακτικές	- ενεργοποίηση προϋπάρχουσας γνώσης - οικοδόμηση της νέας γνώσης (κονστрукτιβισμός) - αναπλαισίωση του ρόλου των κοινωνικών πρωταγωνιστών - απουσία διδακτικού εγχειριδίου, «ύλης» - επέκταση σχολικού χώρου, χρόνου, - διεύρυνση του σχολικού χώρου και χρόνου - προσαρμογή της διδασκαλίας ανάλογα με το επίπεδο, το ρυθμό και τα ενδιαφέροντα των μαθητών - σχέδια εργασίας (project) - ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες κυρίως επεξεργασίας και ανάλυσης κειμέ-	- δεν αξιοποιούνται για αναμόρφωση των διδακτικών πρακτικών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

	νων	
Ταυτότητες / Λόγοι κοινωνικών πρωταγωνιστών	<p>Μαθητής:</p> <ul style="list-style-type: none"> - κριτικά εγγράμματο υποκείμενο, αυτενέργο, αυτόνομο, συμμετοχικό, συνεργατικό, εξωστρεφές <p>Εκπαιδευτικός:</p> <ul style="list-style-type: none"> - επαγγελματίας με αυξημένη επαγγελματική ενημερότητα - γνώστης του αντικειμένου - διεκπεραιωτής και συντονιστής της εκπαιδευτικής διαδικασίας 	<ul style="list-style-type: none"> - ηλεκτρονικά περιβάλλοντα πρακτικής νέου γραμματισμού (ψηφιακού – πολυτροπικού)
Αξιολόγηση	<ul style="list-style-type: none"> - μαθητές και εκπαιδευτικοί συνδιαμορφώνουν τα κριτήρια αξιολόγησης της διαδικασίας και των πρακτικών - αξιολόγηση της προόδου και όχι ενός τελικού προϊόντος - ανατροφοδότηση (feedback) - αναστοχαστικά σχόλια - συνεντεύξεις - portfolio εργασιών - αυτό- και ετερο- αξιολόγηση 	<ul style="list-style-type: none"> - δεν υπάρχει σύνδεση
Γλωσσοδιδασκτικοί λόγοι	<p>κυρίαρχοι γλωσσοδιδασκτικοί λόγοι:</p> <ul style="list-style-type: none"> - επικοινωνιακή – λειτουργική προσέγγιση της γλώσσας - θεωρία κειμενικών ειδών - κριτική προσέγγιση <p>αναδυόμενοι λόγοι:</p> <ul style="list-style-type: none"> - πολυγραμματισμοί - γραφή ως διαδικασία 	
Παρατηρήσεις / ιδιαιτερότητες	<ul style="list-style-type: none"> - δόμηση του προγράμματος σε τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης (προδημοτική, δημοτική, μέση) - ανοιχτό - μαθητοκεντρικό - ομαδοσυνεργατική διδασκαλία - ευέλικτο ως προς το περιεχόμενο και τις πρακτικές - συνδιαμόρφωση κριτηρίων αξιολόγησης - ανατροφοδοτική αξιολόγηση, portfolio, αναστοχασμός, αυτοσχόλια, ετεροαξιολόγηση - αξιοποίηση των ΤΠΕ ως παιδαγωγικό μέσο και ως μέσο πρακτικής γραμματισμού - δεν προτείνεται κριτική των ίδιων των ΤΠΕ ως μέσων που επιφέρουν αλλαγές στην επικοινωνία 	

Βιβλιογραφία

- GEE, J. P. 2005. *An Introduction To Discourse Analysis: Theory And Method*. Routledge.
- FAIRCLOUGH, N. 1995. *Critical Discourse Analysis*. Boston: Addison Wesley.
- HYMES, D. 1974. *Foundations in sociolinguistics: An ethnographic approach*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- HASAN, R. 2006. *Γραμματισμός, καθημερινή ομιλία και κοινωνία*. Στο *Γραμματισμός, κοινωνία και εκπαίδευση*, επιμ. Α. Χαραλαμπίδης: Ινστιτούτο Νεοελληνικών σπουδών, Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ, Δ. 2009. *Γλωσσολογικό πλαίσιο ανάγνωσης του μαθησιακού υλικού: το παράδειγμα των διδακτικών εγχειριδίων της γλώσσας του γυμνασίου*. Πανελλήνιο συνέδριο Εργαστηρίου Γλώσσα και Προγραμμάτων Γλωσσικής Διδασκαλίας, Τμήματος Νηπιαγωγών, Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας με τίτλο: *Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας (ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)*: Νυμφαίο.
- KOUTSOGIANNIS, D. Forthcoming. *ICTs and language teaching: the missing third circle*.
- VAN LEEUWEN, T. 2005. *Introducing Social Semiotics*. Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Routledge.

Δικτυογραφία

<http://www.moec.gov.cy/> (υπουργείο παιδείας και πολιτισμού της κυπριακής δημοκρατίας)

<http://www.paideia.org.cy/index.php> (εκπαιδευτική μεταρρύθμιση)

http://www.paideia.org.cy/upload/1_12_2009_keimeno_epitropis_analytikon.pdf

(κείμενο επιτροπής μεταρρύθμισης αναλυτικών προγραμμάτων)

http://www.moec.gov.cy/analytika_programmata/nea-analytika-programmata/nea_elliniki_glossa.pdf

(πρόγραμμα σπουδών ελληνικής γλώσσας)

<http://www.schools.ac.cy/EYLIKO/mesi/index.html> (ενδεικτικό υλικό και διδακτικές

προτάσεις για τη μέση εκπαίδευση)